

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

השיעור נמסר
במוצאי שבת-קודש
מטות

תמוז התשפ"ה בשל"ו
בבית המדרש פעולת צדיק
בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

המשך [משיעור מוצש"ק שלח-לך] ביאור דברי החפץ חיים בעניין חובת שמירת הלשון, עשרה איסורי הדיבור שסימנם א"ך גמ"ר החשמ"ל. סימן אחר שמציע מרן שליט"א, הגמ"ר א כחשמ"ל, והרחבה בפירוש סימן זה.

המשך ביאור העניין שבית המקדש השני נחרב בעוון שנאת חנם, ומדוע הדבר שקול כנגד ג' עבירות החמורות שבתורה ע"ז ג"ע ושפ"ד. בירור דברי הרמב"ם בעניין לאו ד'לא תשנא', שהוא רק לגבי שנאה בלב, ולא כאשר האדם מכה את חברו וכו'. ותמיהה על ביאור הכסף משנה בדברי הרמב"ם. כיצד יבנה בית המקדש, אם ישנה עדיין 'שנאת חנם'? ולימוד זכות עפ"י דברי הרמב"ם דלעיל. ותירוצי לגבי השאלה כיצד ביהמ"ק השני נחרב רק בעוון שנאת חנם, עפ"י דברי הגר"י איבשיץ כי עוון שנאת חנם הוא רק נלוה אל ג' העוונות החמורים שהיו בביהמ"ק הראשון. ביאור לשון הגמרא, מקדש ראשון 'מפני מה' חרב, מקדש שני 'מפני מה' חרב. תשובה לשואל בעניין אמירת הוידוי שבכלל נוסח תיקון חצות, בימי בין המצרים, לדידן שאיננו אומרים וידוי אלא רק בשני וחמישי.

תשובה לשאלתו הנוספת, מה הדין במי שנרדם לפני חצות הלילה, לגבי אמירת ברכות השחר וברכות התורה. כאשר מהרי"ץ כתב בלשון 'קיבלנו', הכוונה שכך הוא קיבל מאבותיו ורבותיו שהיו חסידים ואנשי מעשה, ואין הכוונה כלפי כולם.

בירור דעת הרמב"ם בעניין האיסורים בשבוע שחל בו תשעה באב, ותשובה לשאלה כיצד הרמב"ם השמיט בענייני ספירת העומר, את מנהג כל ישראל שלא עושים נישואין אז. מי שאינו מתאבל בימי ספירת העומר, שגם לא ישמח בשמחת תורה.

אין מקום לטענה, כי אם הרמב"ם לא הביא איזה עניין, אזי ודאי שאינו סובר אותו, כדמוכח מדברי בנו הר"ר אברהם.

השלמת הנדון בדברי הספר גט פשוט, כי היכן שהבית יוסף לא הביא את המגיד משנה, הסיבה היא כביכול מפני שלא כתב זאת הרב המגיד בעצמו. והמסקנא שאין הדבר כך.

מכתב חשוב לגבי דברי הגר"א, בעניין כ"ח עתים שכתב שלמה המלך ע"ה בספר קהלת. ביאור דברי הר"ש מולכו בספרו חית קנה, לגבי 'עת לבקש, ועת לאבד'. 'עת לקרוע, ועת לתפור'. 'עת לחשות, ועת לדבר'. 'עת מלחמה, ועת שלום'.

כל הזכויות שמורות למרן שליט"א

השיעור יוצא לאור ע"י מוסדות יד מהרי"ץ – בני ברק

טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741

דוא"ל: y5358404@gmail.com

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול יהודי תימן – 072-33-23-642 שלוחה 6

מספר השיעור בקו "קול יהודי תימן" ובחבורות "שערי יצחק" – 795

לשמיעת השיעור במערכת קול הלשון – 03-6171031

בשם רחמן.

השיעור מוקדש ע"י רבי בנימין יהודה בן אברהם משה פרויליך הי"ו מארצה"ב, להצלחה בפרנסה, ונחת מכל יוצאי חלציו. בעבור שהתנדב למוסדות יד מהר"ץ. כמו כן השיעור מוקדש ע"י האשה הכשרה מרת רחל יהודית בת דוד מאיר גיגי שתחי' מארצה"ב, להצלחה מרובה בפרנסה כדי שתמשיך בעז"ה ובל"נ להחזיק תורה. בעבור שהתנדבה למוסדות נתיבות מהר"ץ. וכמו כן השיעור מוקדש על ידי רבי יהודה חיים בן אברהם אריה פולק הי"ו מארצה"ב, לרפואת נז"ב היולדת מרת זהבה ברכה בת רבי אברהם דוד שתחי', לבריאות איתנה ונהורא מעליא. ולהצלחת בתם שיינדל שתחיה, בחיק ירא אלהים תינתן, יחד עם שאר אחיותיה שתחינה. בעבור שהתנדב בנפש חפצה למוסדות נתיבות מהר"ץ. המקום ברוך הוא ירצה נדבתם, ויברך מעשה ידיהם, ומכל צרה ונזק יצילם, והזקוקים לרפוא"ש – השם ברוך הוא ישלח להם רפוא"ש בתוך כל חולי עמו ישראל, וישלח ברכה רווחה והצלחה בכל מעשי ידיהם, וימלא כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אכ"ר.

הנני רואה כי מדגישים [בהקדשת השיעור] בכל פעם, 'הזקוקים לרפואה שלימה'. ראיתי פעם שאלה, לגבי ברכת רפאנו ה' ונרפא וכו', בתפילת שמונה עשרה. הרי אנשי כנסת הגדולה תיקנו בתפילת שמו"ע, שלוש ראשונות הן שבת, ושלוש אחרונות הן הודיה, והאמצעיות הן שאלת צרכים. בכל יום, אנחנו אומרים ג' פעמים את ברכת רפאנו. לכאורה, למה? וכי כולנו חולים ח"ו?

התשובה היא, לא תמצא אדם שאין לו איזו בעיית רפואית, אפילו קטנטונת. אולי האדם חושב שאין לו, אבל כשיבדוק ימצא כי יש לו לכלי הפחות משהו קטן. בבחינת לא יחדל אביון מקרב הארץ. כולם זקוקים לרפואה שלימה. המקור לכך הוא בספר מקור חיים [בעל שו"ת חוות יאיר], למהר"ר יאיר בכרך זצ"ל, אשר כתב זאת על השלחן ערוך, לגבי ברכת רפאנו, כי זאת היא הסיבה. אין מישהו שאין לו ח"ו איזה צורך ברפואה מסוימת, אפילו דבר קטן. [תיקון והוספות לעניין דלעיל, ימצא המעיין בשיעור מסעי הבא אחרי שיעור זה].

המשך [משיעור מוצש"ק שלח"לך] ביאור דברי החפץ חיים בעניין חובת שמירת הלשון, עשרה איסורי הדיבור שסימנם א"ך גמ"ר החשמ"ל. סימן אחר שמציע מרן שליט"א, הגמ"ר"א כחשמ"ל, והרחבה בפירוש סימן זה.

הבאנו בס"ד [בשיעור מוצש"ק שלח"לך] התשפ"ה בשל"ו] את דברי החפץ חיים, שהוא 'שופר גדול' בעניין איסורי הדיבור, לשון הרע

וכל מה שנלווה לכך. הוא כתב כמה וכמה ספרים בעניין הזה, ועורר רבות לגבי הדבר. וכתב כי לכל הפחות, בחלק מן הזמן, האדם יקדיש להיזהר בזה.

ואמרנו אז כי לפחות יום אחד בחודש – האדם יחליט בעצמו, יבחר לו איזה יום – שביום הזה הוא שומר על הדיבור. ולאחר שעשה משהו, אחרי שכבר יש לו יום אחד נקי, אפשר עוד יום, ואח"כ עוד שבוע. אבל עליו להתחיל, עם משהו.

החפץ חיים בספרו חובת השמירה [פרק ט'] עשה לכך סימן, לצורך הזכרון, של עשרת הדברים, שעלולים להיכשל בהם ח"ו. לפני שהאדם פותח את פיו, לדעת כי הוא עלול להיכשל באחד מאלה העשרה דברים.

וזה לשונו שם, בעשרה דברים צריך להיזהר כשהוא רוצה לדבר, אולי יש בדיבורו אחד מהם. תבדוק לפני שהינך פותח את פך, האם באחד מהם ישנו איזה איסור.

ובהמשך הוא כתב כך, הסימן של העשרה דברים הוא, א"ך גמ"ר החשמ"ל.

וביאורו, א"ך – אונאת דברים, כעס. גמ"ר – גאוה, מחלוקת, רכילות. החשמ"ל – הלבנה, חנופה, שקר, מספר לשה"ר, ליצנות.

בשביל הזכרון, הוא עשה לכך סימן, א"ך גמ"ר החשמ"ל. והוא מאריך שם לפרטם.

אם יש לי רשות להעיר, לא זכיתי להבין את הסימן הזה. מה יש במלים הללו, אך גמ"ר החשמ"ל? איני מעכל זאת. וכי מה יש בזה? לכאורה בשביל הזכרון, צריכים להגיד מלים אשר ישנן בהן איזה תוכן.

לכן, אם אפשר, ואם בעיני ה' יכשר, ואם הח"ח ג"כ מסכים שיהיה הדבר טוב וישר, אנחנו נעשה לעצמנו סימן אחר. והוא, הגמ"ר"א כחשמ"ל.

אלו מלים אשר יש בהן קצת תוכן, כפי שנסביר בעז"ה לקמן. הסימן הוא כפי הסדר שלו, רק הפכתי את סדר האותיות. אלו אינן מלים אחרות, הן אותן המלים, רק שהפכנו את הסדר.

במלה הזאת. גם החזון אי"ש, משתמש בה בפשיטות. וכן מהרי"ח סופר בספרו כף החיים. צדיקים אשר לא חששו לכך.

אכן יכול להיות דמיקרא הדבר לשעצמו הוא אינו טוב, כאשר הנהיגו זאת – אלה שהנהיגו את זה, שהכניסו את המלה הזאת לשפת הציבור בעברית החדשה – אולם אחרי שזה כבר נכנס, ובני האדם משתמשים במלה הזאת לזרם של-חשמל, כבר אין בזה חשש, וכמ"ש בס"ד בנפלאות מתורתך הפטרת שבועות.

זהו כפי שאסור לקרוא שמות של מלאכים, להגיד את שמותם, אבל אם ישנם בני אדם עם שמות כאלה, אזי הדבר מותר. כך כתב רבינו האר"י ז"ל. וכמו שהעליתי בס"ד בשע"ה סי' ו' סעיף י'. כגון מיכאל, גבריאל. רק מלאך, שאין שם כשמו אצל בני האדם, אזי אם אתה מזכיר את שמו, פירושו שכביכול הינך קורא לו. ובזה מכניס האדם את עצמו לסכנה שיעניש אותו על כך. מה אתה קורא לי? משא"כ שם שהוא נפוץ אצל בני אדם. אותו הדבר בנדון דידן. כיון שהמלה הזאת כבר נידושה.

*

מה פירוש המלה 'גמרא'?

פשט המלה הוא, לשון לימוד. תלמוד בבלי, זהו עיקר הלימוד, לכן הוא נקרא גם בשם 'גמרא'. כמו 'הלכתא גמירי לה', 'גמרינן', 'למגמר'. פירושו בלשון ארמית, ללמוד. זהו הפשט.

הגר"א כתב [בסוף פירושו לשה"ש], כי הפירוש הוא 'סיום'. יש מקרא, ומשנה, והתלמוד הוא הסיום.

אבל מהרי"ץ כותב [בחלק הדקדוק, וכדלקמן], כי פירוש המלה 'גמרא', הוא מלשון 'אש'. כמו 'גומרינן', שפירושו גחלים.

דברי מהרי"ץ הם, לגבי הפסוק [ישעיהו נ"ד, י"ב] וּשְׁעָרֶיךָ לְאַבְנֵי אֶקֶדָּת. התרגום הוא, לְאַבְנֵי גָמֵר.

הקדמונים [נע"ג] קראו, למה שאנחנו קוראים 'גמרא', בשם 'גמר'. לפעמים השתמשו במלה

הגמר"א כחשמ"ל.

שאלה מהקהל: מהו ההבדל שבין אונאת דברים, לבין הלבנת פנים?

תשובת מרן שליט"א: הלבנת פנים, זה שהאדם מבייש את חברו, בפרט בגלוי. אבל אונאת דברים, זה לעשות לו צער. כגון מי שאומר לבעל תשובה, 'זכור מעשיך הראשונים'. אין בכך הלבנת פנים, אלא הוא רק מעורר לו צער בליבו.

והחפץ חיים מגדיר זאת [שם] כך, אונאת דברים, כמה דכתיב 'ולא תונו איש את עמיתו'. והיינו, שלא יקניט את חברו. ויזהר בזה אפילו לאשתו, כמו שאחז"ל. וכ"ש למשרתת, ובפרט אם היא אלמנה או יתומה, שהוא עון פלילי מאוד.

הלבנת פנים, אפילו בשעת תוכחה, כמה דכתיב 'הוכח תוכיח את עמיתך, ולא תשא עליו חטא'.

יכול להיות – כך נראה – שישנו קשר מסויים בין הדברים, רק שהלבנת פנים כוללת דברים אחרים.

בכל אופן, הקנטה, זהו משהו אשר מרגיז אותם. אבל הלבנת פנים, 'אזיל סומקא, ואתי חיורא'. זהו אדם שהועלב, ובפרט אם זה ברבים. השם ברוך הוא ישמרנו ויצילנו, אכ"ר.

*

מה פירוש המלה 'חשמל'?

ישנו פסוק בספר יחזקאל, ב'מעשה מרכבה, ומתוכה פָּעִין הַחֲשָׁמַל מִתּוֹךְ הָאֵשׁ [יחזקאל א', ד']. כותב על כך הרד"ק בספר השרשים, כי יתכן שהגוון של-חשמל, הוא כמו הגוון של-אש יעו"ש. לכן בזמנינו, שנתחדש עניין הָאֵשׁ וכו', את המלה 'אלקטרי' בלעז, קבעו אותה כך, 'חשמל'. אם כי רבים התנגדו לכך, ראו בזה זלזול ח"ו, כי זהו שם של מלאך, חלק ממעשה המרכבה העליונה. והגמ' [חגיגה דף יג:] דורשת זאת, חשמל, עתים חשות עתים ממללות. ישנם כאלה שאמרו שאסור להשתמש במלה חשמל. אבל רואים, שכל גדולי ישראל – כמעט כולם – משתמשים

גמרא, אם זה נסמך. או להיפך, בנסמך אמרו גמר. עכ"פ גמר וגמרא, זה היינו הך. זאת אותה המלה, רק הוסיפו אל"ף.

גמרא זהו גם ראשי תיבות של מלאכים, גבריאל מיכאל רפאל אוריאל. מי שלומד גמרא, זוכה שמקיפים ושומרים אותו ארבעה מלאכים, כפי שכתב בספר החיים, לאחיו של מהר"ל מפראג [עיין בהרחבה בשיעור מוצש"ק שלח לך התשע"ט, ומוצש"ק בא ותרומה התשפ"א].

מהרי"ץ כתב זאת בספרו חלק הדקדוק. המעתיקים לקחו משם את מה שנוגע מהערותיו אל ההפטרות, וכתבו אותן בפני עצמן. ואצלינו זה בהפטרות נח, וגם בהפטרות ראה, שם מובא הפסוק ושעריך לאבני אקדח.

קודח היינו, מלשון חוס. קדחת.

וז"ל מהרי"ץ שם, ותרעד לאבני גמר, פירוש, אבנים מזהירים ומתנוצצים כאש. כמו גומרינ דאשא, לשון גחלי אש.

ואפשר, דמזה קראו לתלמוד, גמרא. כי כל הכתוב בה, הם דברים בניצוצי אש. ועיין בהפטרות גוג [יחזקאל ל"ח ד'] – כוונתו להפטרות חול המועד סוכות – תרגום לבשי מכלול, לבושי גמר. [עיין בשיעור מוצש"ק כי תצא וכי תבוא התשע"ג].

מהרי"ץ סתם ולא פירש. למה הגמרא היא כמו ניצוצי אש? והרי כל דברי חכמים, הם כך? כפי שכתוב במסכת אבות [פרק ב' משנה ט"ו] והוי זהיר מגחלתן – של חכמים – שמא תיכווה וכו', וכל דבריהם כגחלי אש.

א"כ לכאורה זהו גם המשנה, וגם התוספתא, וגם המכילתא, וגם הספרי וכו'. זה לאו דוקא הגמרא.

שָׁמָּה נגיד, כי הכוונה שהם דברים 'מאירים'. שזה 'זוהר'. זהו כבוד התורה.

יכול להיות שנתנו לזה שם כזה, אפילו שאין חובה והכרח שזהו דוקא התלמוד.

אבל יכול גם להיות, כי בגלל שהתלמוד הוא פלפול, אזי כאשר האדם לומד בפלפול הוא

מתחמם, כמו אש. ישנם ויכוחים, שקלא וטריא, והאדם סוער.

א"כ מובן כי זהו הסימן, הגמרא – כחשמ"ל. הגמרא היא כמו האש, שזאת המשמעות של מלה חשמל.

שאלה מהקהל: לגבי 'סוד החשמל', הוא שומר ומגן על האדם, מפני דברים שאינם טובים.

תגובת מרן שליט"א: יתכן אולי שיש לצרף זאת לענייננו. סוד החשמל מבואר בכתבי המקובלים זיע"א, כגון בשער הכוונות דף ב' ע"ג ועמוד ד', ובעין חיים שער כ"ה ושער מ"ח. אלא שהדבר נסתר, והנגלות לנו ולבנינו ע"ע.

המשך ביאור העניין שבית המקדש השני נחרב

בעוון שנאת חנם, ומדוע הדבר שקול כנגד ג'

עבירות החמורות שבתורה ע"ז ג"ע ושפ"ד. בירור

דברי הרמב"ם בעניין לאו ד'לא תשנא', שהוא רק

לגבי שנאה בלב, ולא כאשר האדם מכה את חברו

וכו'. ותמיהה על ביאור הכסף משנה בדברי

הרמב"ם.

הבאנו בס"ד [בשיעור הקודם] את דברי הגמרא במסכת יומא [דף ט' ע"ב], מקדש ראשון, מפני מה חרב? מפני ג' דברים שהיו בו. עבודה זרה, וגלוי עריות, ושפיכות דמים. [והגמרא שם מביאה לכך ראיות מן הפסוקים]. ובהמשך מובא כך, אבל מקדש שני, שהיו עוסקין בתורה ובמצוות וגמילות חסדים, מפני מה חרב? מפני שהיתה בו שנאת חנם. ללמדך, ששקולה שנאת חנם, כנגד שלש עבירות, ע"ז גלוי עריות ושפיכות דמים.

ביארנו בשיעור הקודם, טעם אחד (מתוך כמה טעמים שישנם) מדוע כ"כ חמורה שנאת חנם, שהיא נחשבת כנגד שלושת העבירות החמורות ביותר, ע"ז ג"ע ושפיכות דמים?

בעניין שנאת חנם, ישנו על כך לאו מפורש בתורה, לא תשנא את אחיך בלבבך [ויקרא י"ט, י"ז].

רבינו הרמב"ם כותב על כך בהלכות דעות [פרק ששי הלכה ה'] בזה"ל, כל השונא אחד מישראל בליבו, עובר בלא תעשה, שנאמר לא תשנא את אחיך בלבבך. ואין לוקין על

וז"ל הרמב"ם שם, כשהראה לו השנאה, והודיעו שהוא שונא אותו, אינו עובר על זה הלאו, אבל עובר על לא תקום ולא תטור, ועובר על עשה, והוא אמרו ואהבת לרעך כמוך. אבל שנאת הלב, הוא חטא חזק יותר מן הכל.

דהיינו, שסובר הרמב"ם, כי האיסור הזה הוא אם השנאה היא אך ורק בלב. בקרבן, ישים אָרְבוּ. אולם אם השנאה נראית גם באופן חיצוני, אזי לא עוברים על הלאו.

וההבנה בכך היא, כי כאשר האדם שונא את חברו רק בליבו, וחבירו אינו יודע שהוא שונא אותו, אזי הוא חושב שהוא ידיד שלו, ועכ"פ הוא אינו חושש שאותו אדם יזיק לו. משא"כ אם הוא כבר עושה זאת, גם בצורה גלויה.

כך מפרש החפץ חיים, ב'באר מים חיים' בפתיחה ללאוין [אות ז'] – ולא רק הוא, אלא עוד כמה מפרשים – בזה"ל, כיון שמראה שנאתו לו בגלוי, חבירו נשמר ונזהר ממנו יעו"ש.

ברור שכך היא שיטת הרמב"ם. אם כי ישנן שיטות אחרות.

ראיתי אחר כך כי הגר"י פרלא [בחיבורו על ספר המצוות לרס"ג, עשה י"ט] כבר הרגיש את ההערה הזאת מסהמ"צ, ואין לו תשובה על כך.

וזה לשונו, ראיתי להרמב"ם ז"ל בספר המצוות [לאוין ש"ב] שכתב וז"ל, הִזְהִיר שלא לשנוא וכו' עכ"ל.

מבואר מזה, דסבירא להו דהדברים כפשטן. דמאי דקתני בברייתא לא אמרתי אלא שנאה שבלב, היינו שנאה הטמונה בסתר לבו, ולמעט שנאה גלויה אֲתִי. ולפי זה דברי הרמב"ם [בהלכות דעות שם] הן כפשטן, דאף על פי שמכחו ומחרפו משנאתו אותו, אינו עובר משום לא תשנא, דלא תשנא לא קאי אלא על שנאה שבסתר, אבל שנאה גלויה אינה בכלל אזהרה זו, אלא שהיא בכלל לאו דלא תקום ולא תטור, ועל הכאתו עובר בלא יוסיף, ועל חרפתו עובר בלא תשא עליו חטא, ודלא כהכסף משנה.

לאו זה, לפי שאין בו מעשה. ולא הזהירה תורה, אלא על שנאה שבלב. אבל המכה את חברו, והמחרף את חברו, אף על פי שאינו רשאי, אינו עובר בלא תשנא.

איסור השנאה, הוא רק בלב. מי שמכה את חברו, בשביל מה הוא מכה אותו? בגלל שהוא אוהב אותו? וכי הוא נותן לו לטיפות? אלא הוא מכה אותו, וכן מחרף אותו, בגלל שהוא שונא אותו. ואף על פי כן הוא לא עובר בזה גם משום 'לא תשנא'. זה לא שהדבר מותר, הדבר אסור מצד דברים אחרים, מצד 'לא יוסיף להכותו על אלה', ומצד 'לא תקום ולא תטור', ואולי סיבות אחרות. אבל עכ"פ לא על 'לא תשנא', כי לא זאת היא הנקודה.

הכסף משנה [שם] אומר חידוש גדול בזה"ל, אבל המכה את חברו, אע"פ שאינו רשאי מפני שהוא עובר משום לא יוסיף, וכן המחרפו אע"פ שאינו רשאי – אדרבה, הדבר יותר גרוע. כי השנאה אינה רק בלב, אלא היא באה לידי ביטוי בפועל – מאחר שאינו מכהו ומחרפו משנאתו אותו, אינו עובר משום לא תשנא.

לדבריו מדובר שאותו אדם, אינו מכה את חברו בגלל שנאה. הוא לא שונא אותו. מה שהוא מכה אותו, הוא רק בכדי להעניש אותו מפני שעשה לו משהו, הוא רק רוצה ללמד אותו לקח, וכדומה. אבל עכ"פ זה לא בגלל שהוא שונא אותו. אין לו בליבו שנאה עליו.

מובן לפי דברי הכסף משנה, שכאשר האדם מכה מתוך שנאה, אזי בודאי שהוא עובר על לאו ד'לא תשנא'. זהו קל וחומר. כי השנאה היא לא רק בליבו, אלא גם כלפי חוץ.

ברם, האמת ניתנה להיאמר, כי זהו אינו הפשט בדברי הרמב"ם.

הרמב"ם בעצמו, הסביר את עצמו בספר המצוות [לא תעשה ש"ב]. פלא שנשמט הדבר, לְמַרְן בעל כסף משנה. מדברי הרמב"ם שם, אפשר להבין היטב את מה שכתב כאן בחיבורו בהלכות דעות.

והוא מוסיף, וכבר ראיתי לקצת אחרונים שהרגישו בזה על דברי הכסף משנה, ואין להאריך. א"כ כבר לפניו, העירו את ההערה הזאת.

לפני כן, הגר"י פרלא מביא את שיטת הסמ"ק.

הרי ישנה מצות עשה, ואהבת לרעך כמוך. וישנו לאו, לא תשנא את אחיך בלבבך. הרמב"ם, במקרים כאלה, לא מונה אותם כשני דברים, אלא עושה אותם כדבר אחד. אבל אצל הסמ"ק [וכן רס"ג], הן נחשבות שתי מצוות. ואם נשאל, הרי בעצם הם אותו הדבר? לכן הוא מסביר, שישנו בכך חידוש.

וזה לשון הסמ"ק [מצוה י"ח], שלא לשנא חבירו, דכתיב [ויקרא י"ט] לא תשנא את אחיך בלבבך. ואינו בכלל 'ואהבת'.

'ואהבת לרעך כמוך', זאת מצוה לאהוב כל אחד מישראל.

מזהיר על אותו אדם שמותר לשנאתו – כמבואר במסכת פסחים [דף קי"ב ע"ב] – כגון אם עבר עבירה, אפילו הכי אסור לשנאתו בלב ולהראות לו פנים יפות, אלא יראה לו שנאתו.

אדם שעבר עבירה, שמותר לשנוא אותו. כלפי האדם הזה, נאמר לא תשנא את אחיך בלבבך. אל תשנא אותו רק בליבך, אלא תראה לו שאתה שונא אותו.

ישנן קושיות, מהרבה סוגיות, על השיטות הללו. האריך בכך הגר"י פרלא שם, שהיה גאון עצום, כל התלמוד, כל השיטות, וכל המפרשים. כמאן דמנחי בכיסתיה. הפלא ופלא. לא ניכנס לכך במסגרת שיעורנו זה, המיועד להיות בבחינת שווה לכל נפש.

בכלל הדברים, הוא כותב שם בזה"ל, יש לתמוה על הסמ"ק מעיקר הסוגיא דהתם, דהרי לדעת הסמ"ק עיקר אוהרת לא תשנא את אחיך בלבבך, לא באה אלא להזהיר על שנאה שבלב בלבד. אבל כשמראה לו שנאתו בגלוי, ואיננו מסתיר שנאתו בלבו

ומראה לו פנים יפות בגלוי, מותר מצד אוהרת זו, אלא דאסור מצד עשה דואהבת לרעך כמוך.

והלכך, כשעבר עבירה דלית ביה מצות עשה דואהבת לרעך כמוך, מותר לשנוא אותו כשמראה לו שנאתו בגלוי, ולא מתסר אלא להטמין שנאתו בלבו ולהראות פנים יפות בגלוי, מכח אוהרת דלא תשנא את אחיך בלבבך, וכמבואר בדברי הסמ"ק שם וכו'.

בכל אופן, כך היא שיטת רבינו הרמב"ם, כפי שאמרנו, שאם מראים את השנאה בגלוי, אין לאו זה.

ודעת רב אחאי גאון בשאלתות פ' וישב [שאלתא כ"ז] אינה כך, כמ"ש הנצי"ב בהדיא בהעמק שאלה שם אות ג' [דף קפ"ב], כי אליביה, כלשכך אם עושה מעשה הוא עובר על לא תשנא יעו"ש"ב. ובלנ"ד עוד נדון בדבריו, וגם במה שהוסיף שם כי מדברי הרא"ש משמע כרמב"ם.

כיצד יפנה בית המקדש, אם ישנה עדיין שנאת

חנם? ולימוד זכות עפ"י דברי הרמב"ם דלעיל.

ותירוץ לגבי השאלה כיצד ביהמ"ק השני נחרב רק בעוון שנאת חנם, עפ"י דברי הגר"י איבשיץ כי עוון שנאת חנם הוא רק נלוה אל ג' העוונות החמורים שהיו בביהמ"ק הראשון.

בודאי אתם יודעים, כי רבים מספרי המוסר יצועקים חמס', איך נזכה שיפנה בית המקדש השלישי, אם בעוה"ר לא ניטהרנו ולא נתנקינו מן העניין הזה של שנאת חנם?

החיד"א בספרו לב דוד [פרק ט"ז] מפרש כך את הפסוק, חָנַם נִמְפָּרְתָּם, וְלֹא בִכְסֵף תִּגְאָלוּ [ישעיהו נ"ב, ג']. חנם – בגלל השנאת חנם – נמכרתם, הקב"ה מכר אותנו ואנחנו בגלות. ולא בכסף תיגאלו, המצוות נקראות כסף, על דרך הדרש יעו"ש.

כנראה שהפירוש הוא – אמנם החיד"א לא כתב זאת – כי לא יעזרו אפילו כל המצוות, אם לא יתוקן העוון של שנאת חנם. אפילו אם האדם יעשה מצוות עם כל החשק ועם כל הרצון, כלשון הכתוב [בראשית ל"א, ל']

השאלות חולק כדלעיל. [וע"ע מ"ש בס"ד בתשובתנו שבס' שנת השבע סי' ה' [מהדורא שנייה התשפ"ב בשל"ג מדר"ג], לגבי פסקי הדינים לדין בהלכות שמיטה, יען שלא הובאו בש"ע רק ברמב"ם וכו']. וכפי שפוסקים בבית דין של מטה, כך פוסקים בבית דין של מעלה.

אם כן, ירד הקטרוג הזה מעלינו, ואפשר לבנות את בית המקדש. אכ"ר.

שאלה מהקהל: הלא גם שנאת חנם שהחריבה את בית המקדש הראשון, היתה בגלוי, כדמוכח מהא דאיתא התם ביומא בתר הכי, ובמקדש ראשון לא הוה ביה שנאת חנם, והכתיב (יחזקאל כ"א, י"ז) מְגוּרֵי אֶל תָּרֵב הָיוּ אֶת עַמִּי, לְכֵן סָפַק אֶל יְרֵךְ, ואמר רבי אלעזר אלו בני אדם שאוכלין ושותין זה עם זה, ודוקרין זה את זה בחרבות שבלשונם. ההיא בנשיאי ישראל הואי וכו' יעו"ש. והרי מה שהיו דוקרין זה את זה בחרבות שבלשונם, בגלוי היה.

תשובת מרן שליט"א: אדרבה, כבר מהרש"א שם ביאר בזה"ל, מגורי, הוא מלשון דירה וכו'. דהיינו שהאדם דר עמהם ואוכל ושותה עמהם, ולא ידע להיזהר (ממנו) [מהם], ועל ידי זה דוקרין זה לזה בחרבות שבלשונם וכו' יעו"ש. וכן פירש בהא דאיתא להלן מינה התם, אחרונים שלא נתגלה עוונם לא נתגלה קצם וז"ל, כדלעיל שהיתה להם שנאת חנם בלב, ולפנים כאילו אוהבים, כדאמרין שאוכלין ושותין זה עם זה וכו' יעו"ש.

שאלה חוזרת מהקהל: גבי מאי דאמרין התם דבית ראשון חרב מפני שהיתה בו שנאת חנם וכו', פירש מהרש"א עצמו וז"ל, כמפורש פרק הניזקין (גטין דף נ"ה ע"ב) בעובדא דקמצא ובר קמצא, שהוא היה תחילת החרבן יעו"ש, והרי זה היה בגלוי.

תשובת מרן שליט"א: גם בגטין פירש מהרש"א כך, וכן החת"ס. אבל מה שבגלוי היה רק התוצאה בסוף, כשהוציא אותו מהסעודה, אבל לא כתוב מפורש בגמ' איך

נִכְסֵף נִכְסֵפְתָּהּ, אף על פי כן יולא בכסף תיגאלו. צריכים לתקן, את עוון שנאת חנם. ובעוה"ר, למרות שהקב"ה נתן הזדמנות גדולה בדור שלנו לתקן את עניין שנאת חנם, הזדמנות פז, כי באו ונתקבצו קהילות מכל העולם, קיבוץ גלויות, מכל העולם חזרנו לארץ ישראל, כל העדות וכל החוגים, אזי במקום שנתקן את עוון שנאת חנם, בעוה"ר מוסיפים שנאה על שנאתם. כל איש לדרכו פנה, זה נגד זה, כולם נגד כולם. כל אחד רוצה, שכל התפקידים וכל הכסף יהיה רק לעצמו, ונלחם כנגד האחרים. כל עדה, וכל חסידות, מחולקת לעשרה חלקים. וכן הליטאים וכו'. נחלקנו למאה חלקים בעוה"ר.

אם כן, הא כיצד יבנה בית המקדש? אם לא רק שלא מתקנים, אלא מוסיפים עוון על פשע?

מדת הדין מקטרגת. אבל אנחנו צריכים ללמד זכות. כי לפי הרמב"ם [שהבאנו לעיל], אין בכך בעיאי, כיון שהשנאה היום היא בגלוי. אמרנו שאם השנאה היא בגלוי, לא עוברים על לאו ד'לא תשנא'. חושבני כי בכך נסתום למדת הדין את הפה, כי מכיון שהדבר הוא בגלוי, כולם יודעים ומכירים מי נגדם, ומי נגד מי. האיסור הוא רק שלא תסתיר, משא"כ אם זה פרץ החוצה, נשמרים ונזהרים.

והרי מרן בספרו שולחן ערוך, לא חלק בזה על דברי הרמב"ם, רק בספרו כסף משנה הוא כתב את דעתו. [ואעפ"י שיש אומרים כי הספרדים קיבלו גם הוראות מרן שבכסף משנה, ולדבריהם לכאורה גם בזה הלכה כדבריו, אעפ"כ יש חילוק גדול, דשאני הכא שביאר את דברי הרמב"ם, היפך דבריו עצמו בספר המצוות. ואם כן מסתברא שאם היה רואה מה שכתב שם, היה חוזר בו. וזה דומה למה שכתבו כמה רבנותא בכמה עניינים, אילו היה מרן רואה דברי איזה גדול מן הראשונים, היה חוזר בו].

והכלל הוא, שהיכן שאין שלחן ערוך, ההלכה היא כמו הרמב"ם. ר"ל אעפ"י שבעל

התחיל העניין. דהיינו על מה ולמה התחילה השנאה ביניהם, אולי זה היה בסתר.

ועכ"פ הקושיא מזה, אם היא קושיא, אינה עלי, אלא על הרמב"ם. ונראה שאינה קושיא של ממש, מאחר ואין הדבר מפורש בגמ' כי עוון זה בעובדא דקמצא ובר קמצא, היה שנאת חנם. רק מהרש"א וסיעתו מפרשים כך, ויתכן שיש לרמב"ם בזה פירוש אחר.

*

לגבי השאלה ששאלנו, למה עוון שנאת חנם הוא כ"כ חמור?

ישנם על כך הרבה הסברים. אולם הפלא ופלא מה שכתב בנדוננו הגר"י איבשיץ בספרו יערות דבש [חלק ראשון, דרוש עשירי] בזה"ל, כבר ידוע, כי המינים מצערים לישראל ואומרים, בבית ראשון, שהיה בהם חטאים גדולים ומפורסמים, נגאלו בקץ ע' שנים. ובבית שני, אשר לא נמצא בעם ישראל מהתועבות הגדולות, רק שנאת חנם, תהיה אריכות הגלות זמן ארוך כזה?

כוונת אותם רשעים לייאש בכך את עם ישראל, שכביכול הדבר אינו מציאותי שתבוא הגאולה.

אומר הגר"י איבשיץ, אבל טעו. כי חשבו כי בגאולה בימי עזרא, כבר נמחל עון בית ראשון. ולא כן הוא. כאשר יעודי כל הנביאים מורים על זה, וכאשר הארכת בביאורי לירמיה. רק להיות כי ישראל היו נעורים – דהיינו ריקים – מהתורה ונשתקעו בעבודה זרה, עד ששכחו בשבעים שנים שהיו בגולה, שמירת שבת, מצות סוכה וכדומה, כאשר הדבר מבואר בעזרא ונחמיה, נשאו בנות אלהי נכר, עמוני מואבי, ולא ידעו כי הרחיק ה' אותם מבוא בקהל ה'.

וא"כ אילו ח"ו היו יותר בגלות, ולא היה פקידה, היתה נשכחת מאתם תורת אלהינו מכל וכל, עד שלא היה רושם זכירה אצלם, ונתערבו בעמים, והיה ח"ו נשבת זכר ישראל, וזכר תורת אלהינו. ועל זה נכרתה הברית,

לבלי תשכח תורת אלהינו, ולבלי יתערבו בגוים, והן עם לבדד ישכון. ולזאת עשה ה' למען שמו ולמען תורתו, ופקד אותנו מקץ ע' שנים, אשר עדיין רשומה של התורה והמדע קיים, ואז היו עדיין עזרא וכנסת הגדולה שהנחילו לנו תורה, וכן בכל דור ודור שקבעו לנו מסמרות וסייגים, עד שעל ידי כן אי אפשר לשכוח ולעבור הגדר של תורה.

וכאשר שיער בחכמתו העליונה, שכבר נשקעה התורה בלבנו מבלי שכוח, חזר והגלנו, למרק חטאים מבית ראשון. וכן באמת כנ"ל, כי אנחנו בגולה לא שכחנו מצות ה', אדרבה בכל דור ודור מוסיפים תקנות. וא"כ הגלות השניה היא עיקרה גלות הראשונה, רק בחסד ה' מבלי להפר בריתנו, גאל אותנו.

הוא מסביר, כי מה שלא ארכה הגלות של בית ראשון רק שבעים שנה, ואח"כ נבנה ביהמ"ק השני, זהו כדי שלא יטמעו ח"ו בין הגויים, ואז ח"ו כבר היתה שכחת התורה. לכן כאשר חזר ונבנה ביהמ"ק השני, אדרבה התחזקה התורה, הוסיפו עוד תקנות וכו'. אבל כדי למרק את העוונות הללו, ע"ז ג"ע ושפ"ד, צריך היה הקב"ה לחזור ולהגלותנו.

שנאת חנם, היא איננה הסיבה היחידה לחרבן בית שני. נכון שלא היו ע"ז ג"ע ושפ"ד, אולם העוונות הללו עצמם הם עדיין לא נמחקו, עדיין לא קיבלו את העונש עליהם מספיק. כל מה שאנחנו סובלים במשך הדורות, זהו בכדי לתקן ולמַרַק את העוונות אשר היו בבית ראשון. וכיון שהקב"ה כרת איתנו ברית, הוא גאל אותנו בכדי שנחזיק מעמד.

א"כ יוצא, כי זאת איננה שאלה, למה נחרב ביהמ"ק רק בעוון שנאת חנם בלבד. כי בעצם, זה רק נלווה לעוונות הללו, ע"ז ג"ע ושפ"ד. ולא עוד אלא שמבאר שם היערות דבש באריכות, כי השנאת חנם, היתה שורש לעבירות אחרות, לא הוכיחו איש את רעהו, ולכן צצו אז כתות הצדוקים והבייתוסים וכו' יעוש"ב.

עיינתי במפרשים, וראיתי כי הם שואלים
ההיפך.

בגמרא במסכת בבא מציעא [דף ל' ע"ב]
כתוב כך, אמר ר' יוחנן, לא חרבה ירושלם,
אלא על שדנו בה דין תורה. אלא דיני
דמגזתא [פירש"י – דמגזתא, גוזאי הדנין
ביסורים ובחזקה] לידינו? אלא אימא,
שהעמידו דיניהם על דין תורה, ולא עבדו
לפנים משורת הדין.

שואלים התוספות [בד"ה לא חרבה כו'], ואם
תאמר, דביומא [דף ט:] אמר, מפני שנאת
חנם.

ויש לומר, דהא והא גרמא.

והפני יהושע בתשובותיו יו"ד סוף סימן י' [דף
י"ד ע"ב] הקשה על כך, כי מאחר וכתוב
בגמרא, לא חרבה ירושלם 'אלא' וכו', מובן
שזאת היא הסיבה היחידה. וזה לשונו, קשה לי
גם בתוס' ד"ה לא חרבה ירושלם אלא על
שדנו בה דין תורה. וא"ת והא גרמא וכו', וי"ל
דהא והא גרמא. וק"ק א"כ מאי 'אלא' שדנו,
דמשמע לא חרבה אלא מפני שדנו, ולא מפני
ד"א והא גרמא.

ונראה לי לתרץ בדוחק, דהא בהא תליא.
למה לא עשו לפנים משורת הדין, מפני
שנאת חנם. א"כ מתורץ. ואפשר שגם תוס'
סובר כן, הא והא גרמא. אבל הלשון לא
משמע כן, לומר דהכא והתם דאמרין
שחרבה משום שנאת חנם, מיירי בחרבן שני,
דחרבן בית שני איירי וע"ש עד כאן.

ובבבא מציעא דף ל"א ע"א כתב עוד הפני
יהושע, בתוספות בד"ה לא חרבה ירושלם
וכו', וא"ת דביומא אמר מפני שנאת חנם
עכ"ל. ויש לדקדק, אמאי קשיא להו הכא,
טפי מכל הני אמוראי דאיירי בכה"ג, בפרק
כל כתבי [שבת דף קי"ט ע"ב]. דחד אמר,
לא חרבה ירושלם, אלא בשביל שחיללו
שבת. וחד אמר, על שביטלו ק"ש. וחד אמר,
על שביטלו תינוקות של בית רבן. וכה"ג
טובא. וכן השוו קטן כגדול. ביזו תלמידי
חכמים. כתובים עוד הרבה דברים. ישנן עוד
הרבה סיבות.

ביאור לשון הגמרא, מקדש ראשון 'מפני מה' חרב,
מקדש שני 'מפני מה' חרב.

כאשר עיינתי בזמן האחרון במלים שבגמרא,
מקדש ראשון, מפני מה חרב וכו'. מקדש שני,
מפני מה חרב וכו'. נזכרתי בפלל שכתב
מהרי"ץ זיע"א בשו"ת פעולת צדיק [חלק ב']
סימן קמ"ו, וכן החיד"א בספרו פתח עינים
[נדה דף ל"א], והגרי"ח בבן יהודע [בהרבה
מקומות], כי כל מקום שכתוב הלשון 'מפני
מה', פירושו שזאת איננה הסיבה היחידה.
אלא אדרבה.

לא סתם מעמידים שאלה, בלשון 'מפני מה'.
הרי היה אפשר לומר זאת מבלי לשאול, רק
לכתוב 'מקדש ראשון נחרב מפני וכו', מקדש
שני נחרב מפני וכו'. מדוע צריך להקדים,
'מפני מה'?

אלא פירושו, לא שהשואל אינו יודע שום
תשובה, אלא שאלתו היא, מהי הסיבה
העיקרית. הוא יודע שישנו לכל הפחות עוד
טעם אחד, ואולי עוד כמה טעמים.
מלשון מהרי"ץ מובן, כי יכול להיות אפילו עוד
כמה טעמים. אבל לכל הפחות, עוד טעם
אחד. רק שהשואל אינו יודע מהו הטעם
העיקרי.

זהו כלל ידוע, שדיברנו עליו כבר כמה וכמה
פעמים [עיי' בהרחבה בשיעור מוצש"ק
קדושים התשפ"ב, ומוצש"ק צו – דרשת שבת
הגדול התשפ"ג, ומוצש"ק ויגש התשפ"ה].

וזה לשון מהרי"ץ, כל מקום שאמרו מפני מה,
איכא טעמים. ושואל מפני מה, מאיזה
משניהם. עין יהוסף פרשת בראשית דף ה'
ע"א.

אומר על זה מהרי"ץ, והוא כלל אמת. ויש
הרבה דוגמתו בתלמוד, כששואל מפני מה
כך וכך, ומשיב פליגי בה ר' פלוני ור' פלוני
וכו'. הרי דשואל הגמ' על זה, משום דיש בה
שני טעמים, והוא מאי דפליגי בה. ועיי'ן
ביבמות דף פ"ט [דף פ"ו ע"ב] מפני מה קנסו
ליום במעשר וכו'.

אם כן, מה נגיד על דברי הגמרא פה?

[וביומא [דף ט' ע"ב] אמרינן, דמקדש ראשון חרב, על שהיה בהם עבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים. ובפ' כל כתבי [שבת שם] נמי על כרחך אמקדש ראשון קאי, דהא מייתי מקראי.

כך הפני יהושע שואל, ויעו"ש תירוצו. כמרכן יש מפרשים שהקשו מהגמ' בנדרים דף פא. שחרבן בית א' היה מפני שלא בירכו בתורה תחילה. ועוד יש שאלות נוספות כמותן.

אולם לפי הכלל שאנחנו אומרים, לכאורה מובן ממילא כי הא גופא השאלה. השואל יודע כי ישנם הרבה טעמים, אבל רצונו לדעת מהי הסיבה העיקרית?

שאלה מהקהל: לפי זה, הטעם שכתוב בגמ' בשבת, אם היה צריך לבחור את אחד מהטעמים שם.

תשובת מרן שליט"א: בסדר. אבל רצוני לומר, כי זה ששאל פה, הוא ידע את הטעמים שישנם שמה. הוא רק שואל, מהו הטעם האמיתי.

המשך השאלה מהקהל: מה שכתוב פה, הרי הוא טעם חדש, כי הוא לא כתוב שם?

תשובת מרן שליט"א: אבל זה מפורש בפסוקים. את זה ודאי אי אפשר להכחיש.

תשובה לשואל בעניין אמירת הוידוי שבכלל נוסח תיקון חצות, בימי בין המצרים, לדין שאיננו אומרים וידוי אלא רק בשני וחמישי.

אחד מידידנו הי"ו, שאל שאלה הנוגעת למעשה – הוא חפץ בעילום שמו, ותכף תבינו למה – בזה"ל, כבר תקופה שאני משתדל מאד להקפיד על 'תיקון חצות', וזה בעיקבות דברי מרן שליט"א במוצש"ק חיי שרה התשע"ד, ובעיקבות הקונטרס 'תיקון חצות' שהדפיס ידידנו ר' אריאל מהאצרי הי"ו בהסכמת מרן. וכן הרב הינוקא שעודדני לזאת.

ונפשי בשאלתי:

א' הרי הרב הסביר, שהבלדי אומרים וידוי רק בשני וחמישי, כדי שנוכל אז לכוון, ולא

יהיה נידוש באמירתו בכל יום. וא"כ איך נאמר וידוי בכל לילה בתיקון חצות, ולמחר (בימי אגד"ו) נדלגו? (ואולי מי שאומרו בלילה, יאמר גם ביום? ומה הדין במנחה, בציבור שאומרים?)

האם אכן לדלגו כשמתפללים עם מניין שאומר, ולהמתין לנפילת פנים, או להסמך עמידה ('חזרה') לנפילת פנים (בלא וידוי) מבלי להמתין?

הוא שואל שאלה טובה.

האמת היא, שאין חובה לומר וידוי בתיקון חצות. אפשר גם בלי הוידוי. אבל בתיקון חצות שהדפסנו וכדלעיל, מובא הוידוי. כנראה זאת עיקר השאלה. לפני כן הדפיס זאת, ידידנו הרב אליהו אקוע הי"ו.

למעשה, לגבי העניין שאמרנו בעניין הוידוי, מהרי"ץ כתב זאת בע"ח, הטעם שלא נהגנו לומר וידוי בכל יום, מכיון שהוידוי צריך להיות מלב ומנפש. זהו יסוד גדול. וידוע מה שכתב החיד"א, דכיון שחובה לומר את הוידוי בכוונה, נמצא כי מי שאומר את הוידוי בלי כוונה, הוא צריך וידוי על וידויו. והשדי חמד האריך על כך, שאנחנו לא נדע מה נעשה? מכיון שכבר קבעו זאת אצלם בסידורים, אינם יכולים להשמיט את זה. לכן צריכים להשתדל.

לכן אנחנו ברוך ה', ברוך שפטרנו מן 'הצרה' הזאת, כי אבותינו ורבותינו נע"ג לא קבעו זאת בסידוריהם. אלא שבעדות אחרות, שקבעו זאת כבר אצלם בסידוריהם, זאת אכן בעיא, שעליהם לומר את הוידוי בכל יום לפחות פעמיים. הם אינם יכולים להשמיט את זה, לאחר שהדבר כבר נכנס. אבל אנחנו מעיקרא לא קיבלנו את זה.

אולם כעת השאלה היא, לגבי הוידוי שישנו בתיקון חצות.

רק ארחיב את שאלתו, ולאחר מכן נגיע בס"ד אל התשובה.

בקריית שמע על המטה, מהרי"ץ בעצמו אומר להגיד וידוי. כפי שכתב בעץ חיים [קריית שמע

תשובת מרן שליט"א: לא. חודש אלול שאני. אלו ימים שנועדו לתשובה. אנחנו מדברים, לגבי כל ימות השנה.

שאלה מהקהל: האם אי אפשר לחלק ולומר, כי אין הכוונה על כל נוסח הוידוי, אלא על משהו יותר קצר.

תשובת מרן שליט"א: אין הכי נמי. יכול להיות. כל ערום יעשה בדעת. העיקר, לדעת שלא חייבים בכך. אם הינך רוצה להתנדב, תעשה זאת כפי שצריך.

וכן כל כיוצא בזה. למשל, אם אומרים לו, תשמע, את ברכת המזון, עליך להגיד 'קילומטר', מפה עד פה. מישהו שאל אותי [בשיעור מוצש"ק נח התשע"ד מובא מעשה זה, ומיוחס למרן שליט"א בהיותו בישיבת קול תורה, כשלצידו יושבים חבריו האשכנזים, כגון הרה"ג גי"ל שליט"א, ראש ישיבת באר התורה, שהיה יושב לימינו, והרה"ג משה שטרנפלד שליט"א, והרה"ג עזריאל פויפר שליט"א, ועוד. וכן בשיעור שמות התש"פ. העורך] למה ברכת המזון אצלכם היא קצרה? עניתי לו, תשמע, אני ראיתי בחורים בישיבה שישבו יחדיו, אשכנזים ואחד תימני בלדי, והוא גמר אחריהם. איך זה? למה הוא גמר אחריהם? אלא התשובה, כי את מה שכתוב בנוסח שבידיהם, הם 'מריצים' את הכל.

זהו כפי המעשה, בעניין סכין השחיטה. היה שוחט, שהיתה לו סכין קטנה, קצרה. שאלו אותו, למה אין לך סכין ארוכה, כפי שיש לכל השוחטים? הסכין שלו היתה, באורך שבע אצבעות. 14 ס"מ. הרי לשחיטת עוף, צריכים שתי אצבעות. ולשחיטת בקר, שבע אצבעות. ולצאן – בהמה דקה – חמש אצבעות. וסימניך [שמואל א' י"ד, ל"ד] וְשִׁחַטְתָּם בַּיָּדָה.

ענה להם אותו שוחט, אני לוקח סכין, כפי מה שצריך על פי ההלכה, ואני משתדל לבדוק אותה היטב שלא יהיו בה שום פגמות. משא"כ אם תהיה לי סכין גדולה יותר, אז מי יודע אם אצליח.

אותו הדבר בנ"ד. תעשה תפילה קצרה. טוב מעט בכוונה, מהרבות בלי כוונה, כדקיי"ל

על המטה, דף ב' ע"ב, ודף ג' ע"א [בזה"ל, בזוהר פרשת קרח דף קע"ח ע"א איתא, שצריך להתוודות. ע"כ טוב ונכון הוא להתוודות קודם הברכה, כמו שהוא מקובל בידינו.

הא חדא.

ותו, בברכת שמע קולנו וכו' שומע התפילה, בשמונה עשרה, מהרי"ץ כותב [בע"ח דף מ"ח ע"א] בזה"ל, צריך שיתוודה בברכה זו על חטאתיו, ויאמר אנא ה' חטאתי וכו'.

ובסוף הוא אומר, וכתב תלמיד מובהק של האר"י, מהרח"ו ע"ה, שיותר טוב לומר חטאתי עויתי בלשון סתם, ולא יפרט החטאים.

התשובה היא, שהדבר הזה איננו חוק קבוע לגבי כולם. בק"ש שעל המטה, 'העולם' לא אומר וידוי. אם מישהו כבר אומר וידוי, פירושו שאותו אדם הוא ירא שמים. הדבר מיועד ליחידי סגולה. וכן תיקון חצות, לא כולם אומרים. לא רצו להנהיג וידוי, לציבור הכללי, כי אז ודאי שיגידו אותו שלא בכוונה.

לכן, מי שבא להגיד תיקון חצות, והוא מרגיש חובה לומר את הוידוי, ולא מן הלב, אזי אין הכי נמי, שלא יגיד. ואותו הדבר, בברכת שומע תפילה. הדבר אינו כתוב בגוף הסידור, מהרי"ץ כתב זאת רק בפירושו ע"ח, שהוא אינו דבר השווה לכל נפש. רק אנשים שיראת ה' בוערת בקרבם, יחידי סגולה, יגידו זאת. ומכיון שהדבר לא נקבע כחובה, בתורת דבר שהוא בסדר התפילה, אזי אין הכי נמי. מי שיודע כי כעת הוא יאמר זאת בלי טעם ובלי ריח, אזי שידלג זאת. [נראה שאפילו אם הוא אומר זאת בכוונה שלימה, בפרט מכח עצם תיקון חצות שהוא מעורר את האדם, אלא שנתברר לו כי בגלל זה הוא אומר את הוידוי דשני וחמישי בלי טעם ובלי ריח, עדיף שידלג את הוידוי שבתיקון חצות, כי הוידוי דשני וחמישי עיקר יותר. איתמר].

שאלה מהקהל: את אותה השאלה אפשר לשאול לגבי הוידוי שאומרים באשמורות.

בש"ע או"ח סי' א' ס"ד יעו"ש. להשתדל לומר בכוונה, את מה שצריך. אולם להוסיף הרבה, ולבסוף ח"ו ממהרים לגמור, אזי ח"ו יהיו 'פגמים'.

[זוהי טענה ידועה, שאחרים מלגלים בה עלינו תמיד, למה ברכת המזון אצלכם קצרה. ואני הקטן רגיל להשיב, הלא מסתברא טפי שיבוא איזה חכם ויוסיף, מאשר יבוא ויקצר. ואם כן הנוסח שלנו הוא המקורי, כפי שיצא מתחת ידי אנשי כנסת הגדולה. והנוסח שלכם התרחב מאוחר יותר, ואין זה מחייב אותנו כלל. איתמר].

תשובה לשאלתו הנוספת, מה הדין במי שנרדם לפני חצות הלילה, לגבי אמירת ברכות השחר וברכות התורה. כאשר מהרי"ץ כתב בלשון 'קיבלנו', הכוונה שכך הוא קיבל מאבותיו ורבותיו שהיו חסידים ואנשי מעשה, ואין הכוונה כלפי כולם.

שאלה נוספת ששאל אותו השואל, הנרדם על מטתו לפני חצות (לכמה זמן?) וקם לתיקון חצות' ובירך ברכות התורה לפני כן וחזר לישון, האם שוב יברך בבוקר ברכות התורה? (והאם חייב לברך בלילה גם ברכות השחר?).

כידוע, על שינת קבע ביום, נוהגים שלא לחזור לברך ברכות"ת. אבל בלילה, נוהגים לברך. אם אדם ישן שינת קבע על מטה, לכל הפחות חצי שעה. והשאלה כעת, שהוא קם לומר תיקון חצות, והוא בירך אז ברכות התורה.

האמת היא, שהוא לא היה חייב לברך כעת ברכות התורה. הדבר שנוי במחלוקת. הרי ישנן שתי דעות, האם חובה לברך ברכות התורה, על דבר שהוא לא לימוד. הוא לא קם ללמוד תורה, אלא רק להגיד תיקון חצות, ואח"כ הוא חוזר לישון. א"כ יוצא בעצם שזה תחנונים, ועל תחנונים אנחנו פוסקים שלא חייב לברך ברכות התורה. אלא מאי, ישנם כאלה הסוברים שכן. על כן, עדיף לברך בלב. אבל למעשה, גם אם הוא קם ללמוד, ישנם בזה חילוקי דעות.

שאלה מהקהל: ובבוקר הוא צריך לברך עוד הפעם?

תשובת מרן שליט"א: כן. בודאי.

והוא שאל גם לגבי ברכות השחר. אם המדובר אחרי חצות, שיברך אכן את כל ברכות השחר, אבל הוא יכול גם להשאיר זאת לבוקר. הוא לא חייב לברכם עכשיו.

שאלה מהקהל: מה עדיף?

תשובת מרן שליט"א: חושבני שעדיף להשאיר לבוקר. כדי שבבוקר הוא לא יחזור לברך שוב הפעם בטעות, כיון שהוא מסתמא ישכח. כיון שהוא רגיל בכל בוקר לברך, הוא עלול לחזור ולברך.

שאלה מהקהל: לברך ברה"ש בלב?

תשובת מרן שליט"א: לא. אם הוא בירך אחרי חצות בלב, אזי הוא כבר יצא ידי חובה. אחרי חצות, אפשר גם בפה. אבל עדיף להשאיר לבוקר.

שאלה מהקהל: ואת ברכות התורה, לא לברך?

תשובת מרן שליט"א: עדיף לברך בלב. כיון שישנם בכך הרבה חילוקי שיטות, לכן אם הוא יברך בלב, יצא ידי חובתו.

זה על דרך מה שאומרים בישיבות, שהרמב"ם 'הציל את המצב'. כי הרמב"ם פוסק, שאם האדם מברך בלב, הוא יוצא בכך ידי חובה. לדעתו אומרים בזה 'הרהור כדיבור דמי'. כך שיטת הרמב"ם, הסמ"ג והריא"ז. לכן בכל הספיקות שישנם, סוברים כל הגדולים הספרדים – זאת בפרט מפני שאצלם העניין של סב"ל הוא הכי חמור – בכל סב"ל תברך בהרהור בלב. והדבר נסמך על הרמב"ם. הפסק היה צריך להיות, לא לברך, אבל אפשר עי"ז 'להרויח', כי לדעת הרמב"ם יוצאים ידי חובה בהרהור.

שאלה מהקהל: למסקנא, לברך בלילה אחרי חצות ברה"ש בלב, לחזור לישון, ובבוקר לברך בפה?

תשובת מרן שליט"א: כן. ואולי כדאי להוסיף כוונה, כי מה שאני מברך, כוונתי לפטור רק

זאת איננה ראייה. יכול להיות שאפשר לעשות את עצם הנישואין, רק למעט אז מן השמחה הרגילה.

ברם למעשה, אנחנו – אבותינו ואבות אבותינו נע"ג – נהגו ונוהגים שלא לעשות נישואין כלל ועיקר. לא נשמע שיעשו. אינני יודע, ממתי החל מנהג זה. עכ"פ זה כמה וכמה דורות. אין נישואין, ולא שידוכין ולא כלום. משבעה עשר בתמוז, לא עושים נישואין.

מזן בשלחן ערוך [סימן תקנ"א סעיף ח'] פסק שאין נושאים נשים] מראש חודש, עד תשעה באב. ובספרו בית יוסף הוא מסביר, כי מדינא דגמרא הדבר מותר. רק נוהגים להחמיר, אפילו מי שאין לו אשה ובנים, כי לא מסמנא מלתא. זהו איננו סימן טוב. כנראה לא תהיה בזאת הצלחה ח"ו. שמא ח"ו יעלו הנישואין הללו על מוקש, יהיה ביניהם מריבות, ח"ו השכינה לא תהיה שרויה להם בביתם.

אפשר אולי, כי אצלנו ושאר קהילות שנמנעו, הקדימו זאת, מי"ז בתמוז. חששו שמאז לא מסמנא מלתא. או בגלל שרצו לעורר את הציבור שיתנו ליבם על החרבן וכו'.

*

ברם, ישנה לכאורה שאלה חמורה על הרמב"ם.

איך רבינו הרמב"ם השמיט בענייני ספירת העומר, את מנהג כל ישראל שלא עושים נישואין בימים אלו. הרמב"ם לא הביא זאת בחיבורו משנה תורה, ולא בשום מקום. הוא לא מזכיר שמץ דבר מזה.

והשאלה בעיקר היא, שהרי כבר הגאונים כתבו את המנהג הזה. כמרכז הרי"ף גיאת – רבי יצחק אבן ג'יאת – שהיה בספרד עוד לפני הרמב"ם. המגיד משנה בכלל מה שהוא מציין מקורות לדברי הרמב"ם, הוא מביא את הרי"ף גיאת בספרו מאה שערים.

הרי"ף גיאת, היה בדורו של הרי"ף. הרי"ף היה בעיר פאס, והרי"ף היה בספרד. הוא נחשב מגאוני ספרד.

עד עלות השחר. כדי שלא יכנס לעוד ספק, אולי הברכה חלה עד היום שאחריו.

שאלה מהקהל: בפסקי מהרי"ץ הרב שליט"א העלה את דברי מהרי"ץ, שמקובל בידינו להתוודות קודם הברכה של ק"ש שעל המטה.

תשובת מרן שליט"א: נכון. הינך צודק. ברם חושבני, כי כוונתו היא, שכך הוא קיבל מאבותיו. 'מקובל בידינו', הכוונה למשפחה של מהרי"ץ, שהם היו יחידי סגולה. האם הינך יודע, מי היה סבו? לא לחנם, הם נקראים 'צדיק'. צאלח זה צדיק.

תראה למשל מה מהרי"ץ כתב בעץ חיים [סדר תשעה באב, דף א' ע"א] לגבי הסעודה בערב תשעה באב בזה"ל, וכך ראיתי לאבותי נוהגים ואוכלים פת זה בבכי, בעינים זבות כמעין נובעות בדמעות. והעיד לי מו"ז שכך ראה לרבותיו ואבותיו ז"ל יעו"ש.

מסתברא לענ"ד, כי מהרי"ץ אינו מתכוון בזה כללית על כולם, אלא 'קיבלנו' פירוש, שכך הוא קיבל מאבותיו ורבותיו, שהיו חסידים ואנשי מעשה.

המשך השאלה מהקהל: אבל בפסקי מהרי"ץ, הרב לא הרחיב בזה.

תגובת מרן שליט"א: ברוך ה'. זהו כפי שמצינו כי דברי תורה עניים במקום אחד, ועשירים במקום אחר.

בירור דעת הרמב"ם בעניין האיסורים בשבוע שחל בו תשעה באב, ותשובה לשאלה כיצד הרמב"ם השמיט בענייני ספירת העומר, את מנהג כל ישראל שלא עושים נישואין אז. מי שאינו מתאבל בימי ספירת העומר, שגם לא ישמח בשמחת תורה.

בעניין של שבוע שחל בו תשעה באב – בשנתנו זו התשפ"ה בשל"ו, אין אפילו שבוע שחל בו ת"ב – כל האיסורים כגון להסתפר ולכבס, הם רק בשבוע שחל בו ת"ב. עניין הנישואין, אינו מוזכר כלל בדברי הרמב"ם. אפשר אולי להבין שאין לעשות נישואין, מכך שכתב 'משיכנס אב ממעטין בשמחה'. ברם,

באסכרה. ומאותה שעה ואילך, נהגו ראשונים בימים אלו שלא לכנוס בהן וכו'.

ישנה גם תשובה כזאת, לרבי' האיי גאון. מי שיעיין באוצר הגאונים על מסכת יבמות [דף 141], יראה כי הוא אסף את כל המקורות הללו.

שאלה מהקהל: האם המנהג הזה התחיל, מאז שתלמידי רע"ק מתו?

תשובת מרן שליט"א: כך הגאונים כותבים. 'מאותה שעה ואילך, נהגו וכו'. למה הדבר אינו מוזכר בגמרא? אינני יודע. עכ"פ כך אומר רב נטרונאי גאון. ידוע כי לגאונים היו מקורות, אשר אינם בידינו. ויש שלא היו להם מקורות בכתב, אלא נמסרו בקבלה בעל פה, וכדקיימא לן שדבריהם דברי קבלה.

וראיתי בספר בין פסח לשבועות, שהוא מזכיר את השאלה הזאת [בפרק ח', סוף הערה ז', דף ר"כ], אבל לא נחה דעתי.

וזה לשונו שם, הרמב"ם לא הזכיר בספרו, היד החזקה, את המנהג של איסור נישואין בימי ספירת העומר, לפי שאין דרכו להביא את כל העניינים שלא הזכירו בתלמוד ובמדרשים. ומה שכתב בשו"ת בית מרדכי (פוגלמן), סימן ל', שהוא דרכו, שכל דיון, הלכה, או מנהג שלא נזכרו במשנה, תוספתא, תלמודים ומדרשות ההלכה, לא הכניס לספרו, עיין ביד מלאכי, כללי הרמב"ם, סימן ב', ע"כ, לשונו אינו כ"כ מדויק, שהרי יש מנהגים שהזכיר אף שלא הובאו שם. וגם ביד מלאכי שציין, לא כתב שלא הביא דבר שלא הובא בגמ', אלא שעפ"י רוב לא הביאו.

ישנם מנהגים רבים, שאינם כתובים בגמרא, ואעפ"כ הרמב"ם הביא אותם. איך דבר חשוב כזה, נשמט?

עמדתי על כך כבר בעיני יצחק על שע"ה הלי' פריה ורביה סימן קצ"ח אות ט"ז דף קנ"ט יעוש"ב.

הרי"ן גיאת כותב כך במפורש בספרו שערי שמחה [ח"ב צד ק"ט] בזה"ל, מנהג בכל ישראל, שלא לישא בין פסח לעצרת. ומשום אבילות הוא, ולא משום איסור הוא. שכך אמרו חכמים, שנים עשר אלף זוגות תלמידים היו לו לרבי עקיבא, וכולן מתו בין פסח לעצרת, שלא נהגו כבוד זה בזה. וכולן מתו באסכרה. ומאותה שעה ואילך, נהגו להתאבל עליהן, שלא לישא אשה בימים הללו וכו'. וכן הורו הגאונים.

כיצד הרמב"ם התעלם מן הדבר, אשר כתבו כבר גדולים לפניו שכך הוא 'מנהג בכל ישראל'? וכי הרמב"ם, נשמט לו? חלילה, הוא שכח לכתוב זאת?

מצד שני, מי שירצה 'להסתמך' על הרמב"ם הזה – הנני אומר זאת בדרך 'עקיפה' – אם אינו רוצה להתאבל בספירת העומר, א"כ שגם לא ישמח בשמחת תורה. כי אם הוא לא רוצה לעשות, רק מה שכתוב ברמב"ם, א"כ ישים לב כי ברמב"ם לא מוזכר כלל המושג של 'שמחת תורה'. אפילו לקרוא אז התחלת פ' בראשית, לא כתוב ברמב"ם. אין על כך אפילו מלה אחת ברמב"ם. בשמחת תורה, קוראים וזאת הברכה. אולם בראשית, מאן דבר שמיה. אין אצלו דבר כזה. מי שיעיין ברמב"ם, לא ימצא זאת. אם כן, גם שם שלא תהיה שמחה. פה אין אבל, ושם אין שמחה. עוד מעט נראה.

הקושיא הזאת היתה לי זמן רב, איך הרמב"ם לא הביא את זה?

הרי ישנה תשובה של רב נטרונאי גאון [הלכות פסוקות סימן צ"ד], שבה כתוב בזה"ל, וששאלתם, למה אין מקדשין ואין כונסין בין פסח לעצרת. אם מחמת איסור, ואם לאו.

הו' יודעין שלא משום איסור נגעו בה, אלא משום מנהג אבילות. שכך אמרו חז"ל, שנים עשר אלף זוגים תלמידים היו לו לר' עקיבא, וכולן מתו בין פסח לעצרת, על שלא נהגו כבוד זה בזה – זאת גמרא במסכת יבמות דף ס"ב – ותאני עלה, וכולן מתו מיתה משונה

גם בספר התדיר [מהדורת בלוי, עמ' רכ"ב] כתב בזה"ל, ימים שבין פסח לעצרת, נוהגין אנו שלא לעשות חופה באותן ימים, עד ל"ג בעומר. הוא מדייק לומר, 'אנחנו נוהגים' ככה, בעיר שלו, רומי, כי ידע שבמקומות אחרים לא נהגו כמותם.

יוצא כי אין ממש קושיא מדוע הרמב"ם לא הביא זאת.

אין מקום לטענה, כי אם הרמב"ם לא הביא איזה עניין, אזי ודאי שאינו סובר אותו, כדמוכח מדברי בנו הר"ר אברהם.

יתירה מכך.

ישנם הרבה הטועים וחושבים, כי אם הרמב"ם לא הביא איזה דברים, פירושו שהרמב"ם לא סובר אותם. הוא לא הביאם, כי לא נראה לו. אבל ישנה עדות של רבי אברהם בן הרמב"ם, שממנה יש לנו ללמוד כי אפילו דברים שהרמב"ם לא כתב אותם בחיבורו, הוא בעצמו נהג אותם.

הרי הרמב"ם מביא את נוסח הגדה של פסח, בסוף הלכות חמץ ומצה. והנה לפני פסקת רבן גמליאל אומר וכו', אחרי עניין עשר המכות, דצ"ך עד"ש באח"ב, אנחנו אומרים – רבי יוסי הגלילי אומר, מניין שלקו המצרים במצרים עשר מכות, ועל הים לקו חמשים מכות וכו'. ואחר כך, רבי אליעזר אומר וכו', רבי עקיבא אומר וכו'. כמה מעלות וכו', דיינו. אבל בסדר ההגדה של הרמב"ם, כל זה אינו כתוב.

מביא על זה המעשה רוקח שם כך, בספר כת"י קדמון מצאתי להר"א בנו של רבינו ז"ל וז"ל, ויש מי שמזכיר אחר תשלוש דרש פרשה זו, וסימן העשר מכות, דרש אחר לחז"ל וכו', רבי יוסי הגלילי אומר, מניין אתה אומר וכו', רבי אליעזר אומר וכו', רבי עקיבא אומר וכו'. ואחר זה אומר, כמה מעלות טובות למקום עלינו כו', על אחת כמה וכמה וכו'.

וכל זה, דרש גלויי-ההבנה – בלנ"ד נסביר כוונתו בשיעור נוסף [ואתחנן] – ועליו ועל

מתי נחה דעתו? זה מקרוב, כאשר ראיתי, נוכחתי לדעת, כי מה שאנחנו חושבים שהמנהג הזה נהג בכל ישראל – וכפי שאומר הרי"ץ גיאת – הדבר איננו מדויק. ישנם ראשונים שכתבו במפורש, שזה לא נהוג בכל ישראל.

למשל האבודרהם [עמוד רמ"ד] כותב בזה"ל, נוהגין בקצת מקומות, שלא לישא אשה בין פסח לעצרת, ושלא להסתפר. והטעם, שלא להרבות בשמחה. שבאותו זמן מתו שנים עשר זוגות אלף תלמידים לר' עקיבא באסכרה, מפני שלא היו נוהגין כבוד זה לזה. רק בקצת מקומות.

כאשר הטור מביא את העניין הזה, הוא מזכיר את דברי הרי"ץ גיאת, 'נהגו בכל ישראל שלא לישא אשה'. ולגבי תספורת, הטור מביא ש"ש נוהגים. א"כ לפי הטור, מובן כי המנהג שלא לעשות נישואין היה בכל ישראל. אבל באבודרהם, אף שהיה אחרי הטור, הוא כותב בהדיא כי זה רק 'בקצת מקומות'.

שניהם היו ג"כ בארץ ספרד, כמו הרי"ץ גיאת. בעל שבלי הלקט שהיה בארץ איטליה, כותב [בסימן רל"ה] בזה"ל, יש מקומות שנהגו שלא להסתפר לאחר פסח, עד ל"ג לעומר. וכן יש נוהגין שלא לישא נשים בין פסח לעצרת, לפי שהימים עלולין הן, שנפלה מגפה בתלמידי רע"ק.

הרי כתוב במפורש, בלשון יש נוהגין. א"כ מי שכתב שכך נהגו 'בכל ישראל', מסתמא הוא לא ידע שאין הדבר כן. הוא חשב ככה. הרי בזמנם, לא היה קשר מסודר בין הארצות. זהו כגון שהמשנ"ב כתב [בסימן תפ"ט ס"ק ה'] בזה"ל, מיהו מנהג בכל ישראל שכל אחד מברך וסופר לעצמו, ואין סומכין על הש"ץ. הוא לא ידע, כי בתימן, לא נהגו כן.

קל וחומר בדורות הראשונים. הם חשבו, היו סבורים, כי כך הדבר בכל המקומות. או אולי הם חשבו, 'רוב ככל'. אבל אם אחרים אומרים, 'יש נוהגים', משמע שזה נפוץ.

כיוצא בו נאמר, כל המרבה וכל המאריך ביציאת מצרים הרי זה משובח.

ואמירת זה, מנהגינו ומנהג קדמונינו אבא מארי ז"ל והקודמין לו וחכמי המערב.

בעת תשמעו, את מה שהוא – הר"א בן הרמב"ם – מוסיף. ועם היות שאבא מארי ז"ל לא זכרו בנוסח ההגדה שכתב בסוף הלפות חמץ ומצה, לפי שהוא בלתי מפורסם בכל המדינות, ולא הכרחי כמו מה שכתב.

ישנה לנו כאן, הסתכלות חדשה. בלי הר"א בן הרמב"ם, לא היינו יכולים לדעת זאת. הוא ישב איתנו בליל הסדר, והוא מעיד כי אביו הרמב"ם היה נוהג לומר את זה. ולא רק הוא, אלא אפילו קדמוניהם וכו'. אמרו זאת. ומה שהרמב"ם לא כתב זאת, הסיבה היא כי זה לא מפורסם בכל המדינות, ולא הכרחי. כך הוא אומר.

א"כ מהשתא נילף נמי לענייננו, כי הרמב"ם ג"כ ידע כי המנהג הזה של מניעת נישואין בימי ספיה"ע, הוא אינו בכל הארצות, ולכן הוא לא היה מחוייב להביא אותו. אבל יתכן שהוא בעצמו נהג כך, דהיינו למנוע זאת.

אמנם ישנם דברים, שהרמב"ם כן כותב לגביהם, כי ישנם ארצות שנהגו כך, וישנם ארצות שנהגו אחרת. 'יש מקומות'. כגון, בשנער, בספרד, בצרפת. לגבי זאת וכיו"ב, אינני יודע מה נשתנה שלא העלה אותם. אבל זאת כבר שאלה אחרת. השאלה דלעיל כבר הצטמצמה. באיזה דברים שהוא בכל זאת הביא, מנהגים של קצת מקומות, זאת כבר שאלה אחרת, מדוע זה כן, וזה לא.

וגם צריכים לדעת, שישנם דברים שנשמטו לרמב"ם, שלא במתכוין. כבר דיברנו על כך בהרחבה בעבר [עיין בשיעורי מוצש"ק אחרי מות, קדושים, אמור, בחוקות, שנת התשע"ט, ומוצש"ק פקודי התשפ"ב]. ישנם דברים, שיכול להיות שהרמב"ם כן היה רוצה להביא אותם, רק עכ"פ כיון שאין הכרח להביאם, נשמט לו. [לשעבר ביאר מעכ"ת שיש שנשמטו לו אפילו דברים שהכרח

להביאם. אלא דבנדון דידן קל יותר להבין דבר השמיט"ה. איתמר].

כבר דיברנו על כך בזמנו. והבאנו שישנם כאלה הסוברים, כי אין הוכחה מכך שהרמב"ם השמיט.

בכל אופן לענייננו, יש דרך ישרה.

חלק מן המקורות שהבאתי בפניכם מקודם, ר"ד אבודרהם, שבלי הלקט וספר התדיר, זה מתוך מאמר נרחב בשם מנהגי ישראל, המובא בקובץ אור ישראל מונסי [ל"ט, שנה י' גליון ג', מדף קצ"ה. הוא בעצמו ג"כ הרגיש בכך, שהרמב"ם השמיט את העניין הזה, וכמו שסיים שם [בדף קצ"ז] בזה"ל, סמך לעובדא שמנהג זה לא נתפשט בכל המקומות, ונשאר רק נחלת קצת מקומות, אפשר ללמוד מהתעלמות הרבה מן הראשונים, ובכללם הרי"ף, הרמב"ם, הרא"ש, ובעל העיטור ועוד, מלהביא מנהג זה יעו"ש.

לגבי הרמב"ם, זאת בודאי שאלה. למה הרמב"ם לא הביא זאת. אולם לגבי הרי"ף והרא"ש וכד', אינני יודע האם הם התכוונו להביא בספריהם את כל המנהגים. הרמב"ם התכוון לעשות ספר, שמקיף את כל התורה שבעל פה, משא"כ הם. אינני יודע, האם אפשר לדייק מהם כך. אבל בכל אופן, מהרמב"ם זאת בודאי הוכחה.

*

וגם לגבי העניין של קריאת התחלת פ' בראשית בשמחת תורה, מי שיעיין יראה כי הדבר לא היה מקובל אז בכל הארצות. אמנם כך היה בבבל, אבל למשל בפירוש ספר יצירה [עמוד 166] – למהר"ר יהודה הברצלוני – כתב בזה"ל, יום שמחת תורה, לאחר שמסיימין התורה לאלתר, הרבה נהגו להתחיל בבראשית בפרשה ראשונה על פה – בזמנם עדיין לא קראו זאת בס"ת – בין בדרש שידרשו על הפרשה, בין בזולתו, כדי שיתחילו בשעה שמסיימין לאלתר בבראשית, לקיים רצוא ושוב.

להיאמר, וצריכה להיאמר. יכול להיות שגם הרמב"ם חשב ככה. אבל בנ"ד, הוא כן ידע. הערה מהקהל: גם לגבי קירוי ההלל, הרמב"ם כותב שכך היה המנהג הראשון.

תגובת מרן שליט"א: לשון הרמב"ם ספ"ג מחנוכה, זה הוא המנהג הראשון, ובו ראוי לילך. אבל בזמנים אלו ראיתי בכל המקומות מנהגות משונות בקריאתו ובעניית העם, ואין אחד מהם דומה לאחר ע"כ. הרמב"ם עבר בכמה ארצות, הוא ידע פה ושם מה שקורה, וכ"כ בתשובותיו מה שראה נוהגים לגבי חזרת מוסף של ראש השנה יעו"ש. אבל אי אפשר לדעת את כל מה שנוהגים בכל העולם.

השלמת הנדון בדברי הספר גט פשוט, כי היכן שהבית יוסף לא הביא את המגיד משנה, הסיבה היא כביכול מפני שלא כתב זאת הרב המגיד בעצמו. והמסקנא שאין הדבר כך.

ברצוני להשלים בעזרתו יתב' את ביאור דברי הספר גט פשוט, שהבאנו בשיעור מוצש"ק חוקת ובלק התשפ"ה בשל"ו, האם היכן שמרן הבית יוסף לא הביא את המגיד משנה, הסיבה היא מפני שלא כתב את זאת הרב המגיד בעצמו, שהוא מהר"ר וידאל די טולושא.

הבאנו כבר כמה מכתבים, ורק בכדי להשלים את העניין, אקריא חלק ממכתבו הנוסף של ידידנו הנעלה הרה"ג יהודה חרזי הי"ו, וירבו כמותו בישראל, כי אין כאן המקום לשקלא וטריא, אבל העורך ידפיס את הכל [וכדלקמן].

לק"י יום ששי ט"ו תמוז התשפ"ה בשל"ו.

לכבוד מרן שליט"א.

אחר המחילה הרבה, מחמת מהירות הזמן כתבתי מכתבי ביום רביעי י"ג תמוז בחפזה, ונשמט ממני לבאר הדברים כדבעי.

הנה אעפ"י שמסקנת הגט פשוט היא ודאי כדברי מרן שליט"א ששלושת הפרקים הראשונים בריש הלכות גירושין אינם מדברי הרב המגיד, וכמ"ש להדיא בסימן קכ"ו, עדיין ישנו מקום להיתפס על לשונו שבסימן

ובספר האשכול [חלק שני סימן כ"א דף 65] כתב בזה"ל, ברוב המקומות מתחילין בזה היום גם פרשת בראשית, להודיע שחביבה תורה לנו כדבר חדש וכו'.

אמנם בספר המנהיג [הלכות החג סימן נ"ה] כתב, נהגו 'כל' ישראל להתחיל היום – ביום שמחת תורה – בבראשית, לפי שביום שמחת תורה שהשלמנוה, אנו מתחילין אותה וכו'.

ולגבי הפיוטים בשמח"ת, הרמב"ם בלאו הכי איננו מזכיר פיוטים בשום מקום. רואים בתשובותיו, כי לא ניחא ליה שמכניסים פיוטים בתפילות. לאו דוקא בשמחת תורה. אולי בגלל כך, הוא התעלם מעניין הפיוטים בכל המקומות, כי כך היא ההשקפה שלו. ממילא אין שאלה, למה הוא לא הביא את הפיוטים, למרות שכבר הגאונים הביאו אמירת פיוטים של שמחת תורה. הרמב"ם, רוח אחרת עמו. ואם כן, זאת איננה שאלה.

שאלה מהקהל: לפי הרמב"ם, לא אמרו פיוטים באופן גורף?

תשובת מרן שליט"א: אולי רק בבית הכנסת שלו. או שאמרו, והוא לא הוה ניחא ליה בהכי. צריכים לדייק בתשובותיו. כי ראיתי זאת לפני שנים רבות. נראה לו, שתפילה ופיוטים לא הולכים ביחד.

שאלה מהקהל: הרמב"ם גם כותב [פ"ה מהלכות תעניות ה"ו], נהגו כל ישראל שלא לאכול בשר בשבוע שחל בו תשעה באב, עד אחר התענית.

תשובת מרן שליט"א: לא בכל הספ' גורסים את המלה 'כל', אלא רק 'נהגו ישראל'. והמגיד משנה אומר שם במקום, שבמקומותיהם לא נוהגים זאת. וכבר הבאתי בס"ד בשע"ה [סימן ק"ג בעיני יצחק הערה כ"ב], כי הרבה כתבו שלא נוהגים זאת. אבל מזה שהרמב"ם כתב בסתם, נהגו ישראל, ולא הביא את המנהג האחר, רואים כי הוא בעצמו לא ידע ממנו. הוא חשב, שכולם נוהגים כפי שכתב. גם זה יכול להיות. האמת ניתנה

קב"א שכתב בלשון 'יראה לי' שאכן יש תפיסה לסברא זו, כי אם הב"י לא הביא דברי ה"ה יתכן שלא היה זאת לפניו, ואינו אלא שאר מפרש. דהיינו כיון שכנראה בזמן כתיבת סימן קב"א לא ידע מן המקורות שהביא בסימן קב"א, וכמש"כ במכתבי הנז' ד"ה אמנם כיעו"ש.

ולא הסתפק הרב גט פשוט לומר דמה שהב"י לא הזכיר דברי המגיד הוא מפני שהיה לפניו רק מהדורא קמא, כי אם כן יש לומר דאם היה רואה היה חוזר בו (וכמ"ש מרן שליט"א גבי סעודה שלישית), וזה הגט פשוט מִמָּאן לומר, לפי מהלך סוגייתו. ובכל כרחו חידש שיתכן סברא זו, שמה שהב"י לא הזכירו כי אינם אלא דברי שאר מפרש.

וקצת הבנה לזה הוא מאחר שמצינו כמה הלכות בהרב המגיד שאינם ממנו אלא דברי שאר מפרשים, והרי הב"י רגיל הוא להביאו תמידין כסדרן, יש לומר כן גם הכא שזהו שאר מפרש הגם שלא הוזכר זאת בספרים בהדיא. כנלע"ד שזהו פשטות כוונת הרב גט פשוט.

אמנם אכן על סברתו המחודשת הלזו, ישנם חולקים הלא המה הכנה"ג וסייעתיה וכמו שהביא מרן שליט"א בשיעור.

מאתי יהודה חרזי יצ"ו.

אע"ז ואומר בקצרה, והמבין יבין.

הטענה היא, כי בסימן קב"א, אפשר להבין כפי שהעין יצחק כותב בשמו, כי אם הוא לא מביא, אין זה ה' המגיד. אבל מצד שני, לאחר מכן בסימן קב"ז, בטוח שכבר הוא בעצמו – בעל גט פשוט – עמד על כך, שהמדובר רק בפרקים הראשונים של הל' גירושין ברמב"ם. וגם אם לא כן, עכ"פ רואים במפרשים האחרים שהם לא סוברים את זה.

דהיינו, היה לבעל גט פשוט צד כזה, לכאורה, ככה הדבר נראה, כי אם הבית יוסף לא הביא, הדבר סימן לכך. כך הוא כתב, בלשון 'יראה לי'. אבל כאשר הוא כתב את פירושו לסימן קב"ז, הוא כבר הגיע בכלל להבנה אחרת,

ומסתמא אם הוא היה זוכר, אזי הוא היה מוחק את מה שכתב שם, כי כעת הוא אומר אחרת, והאמת ניכרת.

במלים אחרות, סוף סוף אין לדבר בסיס. אין כלל כזה, לפי האמת. רק הוא חשב, שיכול להיות ככה. הוה אמינא, יכולה להיות. אולם במסקנא, בודאי שלא. נמצא שכאשר הב"י לא העלה דברי הרב המגיד, ש"מ דאשתמיטתיה, ותו לא מידי.

מכתב חשוב לגבי דברי הגר"א, בעניין כ"ח עתים שכתב שלמה המלך ע"ה בספר קהלת.

קיבלתי מכתב חשוב ביותר מידידנו הרה"ג חיים לוי הי"ו בעניין כ"ח עתים, ממש מאיר עיניים בכל הנושא הזה. נתפרסם בעולם, העניין של כ"ח עתים, בשם הגר"א. דיברנו על כך בס"ד בשיעור [מוצש"ק קרח התשפ"ה]. אבל הוא ישב על המדוכה, לברר את המקורות, ולדייק היטב את העניין.

אי אפשר לקרוא כעת בפניכם את כל המכתב, אעמוד רק על נקודות קטנות ממכתבו, כי הדבר בבחינת 'מים שאין להם סוף', ובעז"ה העורך ידפיס אותו בשלמותו [וכדלקמן].

לק"י ו' תמוז ה'תשפ"ה ב'של"ו.

לכבוד מו"ר מרן הגר"י רצאבי שליט"א.

הבט ושא עיניך אל דברי מו"ר (שער"י קרח עמ' 14), אשר הביא חידוש בשם הגר"א על הפסוקים בקהלת (פ"ג): "לכל זמן ועת וכו' עת מלחמה ועת שלום" – שכ"ח העתים הללו, הן מתחילת העולם עד סופו.

ומימי קדם, קדמו לו רבי שלמה מולכו – "המלא בסודות", בספרו חית קנה (עמ' כט) הובא במגלה עמוקות (פ' ויצא).

גם ידידנו הרב אלון גרטי הי"ו שלח לי זאת, כי מהר"ר שלמה מלכו כבר כתב את העניין הזה. [וזה כמו חידושים וביאורים רבים שמייחסים אותם להגר"א, אף שהוא לא אמרם מדנפשיה, אלא ראה אותם בספרים, וכמו שהערתי כמה פעמים לשעבר, ואף מעכ"ת כתב זאת בכמה מקומות. איתמר].

לראש השנה. זאת אומרת, יש לנו 214.285 ימים [נדע"ל שנים] לסיום האלף השישי – זה ה"עת שלום". עכ"ל.

*

לגבי השאלה ששאלנו, היכן כתב זאת הגר"א? על כך הוא כתב במכתבו בזה"ל, מרן שליט"א כתב (שם עמ' 15): "חיפשתי את מקור העניין הזה, ולא מצאתי. מי שימצא ויודיענו, ברוך יהיה".

לכן בא הלוי אשר בשעריך – שערי יצחק, כי עמך מקור חיים, למען תהא ימינך על ראשו בברכתך: "גם ברוך יהיה".

ובכן, נראה דיסוד הדברים יסודתו בהררי קודש, בפירוש הגר"א על קהלת (שם) שהובא לראשונה על ידי פה שלישי לאליהו – רבי יצחק אייזיק חבר בסוף ספר פתחי שערים (ווארשא תרמ"ח), העתיקהו בשלמות בספר ביאור הגר"א (כתובים הוצאת מוסד הרב קוק). ומי יכניס ראשו בין ההרים.

ברוך יהיה, וישר כוחו.

הוא מבית המדרש של הגר"א, זהו ספר נכבד בתורת הקבלה, ובסופו הוא כתב זאת תחת הכותרת ליקוט מהגר"א, ושם הוא הביא את המלים הללו.

אולם, כל זה והיה בהנ"ח הנחה סובר'ת, שחלוקת הכ"ח עיתים היא חלוקה שווה של 214 שנה לכל תקופה, אולם אחר עיון במקור הדברים, נראה שנסתר'ה דרכו, שהחלוקה אינה שווה.

משם רואים, כי זה לא מתחלק לכ"ח עתים שוים, אלא יכולים להיות כמה עתים אפילו ביום אחד.

אדברה וירוח לי, שעת לחשות ועת לדבר, שמגמתי איננה ח"ו להרפות ידיים מן ההתעוררות הרבה שנוצרה מחישוב זה, אלא למען הרימו מכשול מדרך עמי: "כי צריכים להיזהר, אם אומרים כך, ולבסוף לא יתקיים, אזי זה קצת מחליש את האנשים באמונה" (שער"י בראשית תשפ"ד עמ' 21. ולכאורה, מקור דברי מו"ר הם דברי הרמב"ם באגרת

מהר"ש מולכו היה גר צדק, ונשרף על קידוש השם הי"ד. הוא היה גברא רבא, קדוש עליון. עד כדי כך, שהמגיד מישרים – המלאך שדיבר עם מרן הבית יוסף – אמר לו, שהוא יזכה אותו למות על קידוש השם בפרהסיא, כמו שנשרף רבי שלמה מולכו. כנ"ז שם במגיד מישרים סימן כ"ז.

הוא כותב סודות גדולים ונוראים. היו לו השגות גבוהות.

ולגבי העניין של כ"ח עתים, מה שכתבו בשם הגר"א, נמצא שכבר כמה מאות שנים לפניו כתב זאת רבי שלמה מולכו, את עיקר הרעיון, אלא שבפרטי פירוש הדברים הם דרך אחרת. ולענייננו הנקודה היא, האם כ"ח העתים הללו מתחלקות כך, ששת אלפים לפי עשרים ושמונה, שלפ"ז עשו חשבון שהדבר יוצא בשנים שלנו עכשיו, בשנה הזאת או בשנה הבאה. ומתברר שזה אינו נכון.

*

בהמשך מכתבו הוא כותב כך, מו"ר הזכיר שהרב ברוך רוזנבלום שליט"א, פרסם את העניין הזה (ובעקבותיו נתפרסמו הדברים גם בחו"ל). לצורך השלמת העניין, אביא את דבריו במלואם, מתוך הגליון ברוך שאמר, אף שלא זכיתי לרדת לחשבוננו של עולם. וז"ל: כותב ר' אליהו לופיאן (לב אליהו, בשלח מאמר 'כוח האמונה למעלה מן הטבע') – וכתב הגר"א כבר בזמנו, "שאנו בתקופת העשרים ושבע – היא תקופה של עת מלחמה".

אם נחלק 28 עתים שמונה שלמה המלך, לששת אלפים שנה שהעולם יתקיים, נשאר העת האחרון; כמה זמן זה 'עת'? 214 שנה – זה הסוף של 'עת שלום'. ומתי יש לנו עוד 214 שנה לסיום העולם? תשפ"ו. אבל נשאר לך '0.285' – דהיינו שליש שנה (קצת פחות); אם נחלק שנה – 365 לשלש = 118 (בערך); יש לנו 214.285 = לערך 2.5 – זאת אומרת, יש לנו 103 ימים עד ראש השנה; ביום ההפצה – י"ז סיון, היה בדיוק 103 ימים עד

תימן אות ג'). וע"ע שער"י תזריע ומצורע (תש"ע עמ' צו. מן הראוי לציין, כי בתקופות קודמות נזכר במקומות רבים בחוברות שערי יצחק הפרשיות המחוברות בלא וא"ו – וכך אף שם). על כן אכנס בעובי הקורה לברר את מקחי.

ובעניינא דידן, בדברי קדשו של הגר"א כתוב לאמר: עת ללדת – לידת אדם הראשון. למות – על הגזירה שנגזרה המיתה עליו. לטעת – על "וישם שם את האדם", ע"ד "ותטעמו". לעקור נטוע – הגירוש מהגן. עי"ש. הרי, בצפייתנו צפינו – שכבר ארבעת העתים הראשונים הם ביום הראשון (סנהדרין דף לח:), או שני (בראשית רבה יא, ב) לבריאת אדם הראשון (ועי' רס"ג ב, כד).

וכן בהמשך, כל העתים אינם שווין, וזה בדברי הרה"ג מתתיהו חיים סלומון זצ"ל, המשגיח דישיבת ליקווד, שהובא בספר אמרי ישראל (עמ' ת"י בהערה שם). ובהיגלות נגלות מקור דבריו, נפל פיתא בבירא.

בקיצור, אין בסיס למה שכתבו בשם הגר"א בעניין הזה, שכביכול כעת אנחנו נכנסים ל'עת שלום'. כל מה שכתבו בשם הגר"א לופיאן, לא ברור בדיוק מהו מקור הדברים.

עתה באתי לדון אודות מה דאיתא, בספר לב אליהו הנ"ל בשם הגר"א, "שאנו כבר בתקופת העשרים ושבע – היא תקופה של עת מלחמה".

ולכאורה אין לזה שורש וענף, ויש להעיר רבתי. חדא, דהגר"א בביאורו (שם) כתב על תיבות "עת מלחמה" – זו מלחמת גוג ומגוג. עכ"ל. ומה ארכה של מלחמת גוג ומגוג לדעת הגר"א, יש אומרים י"ב שעות [ספר הגאון החסיד מווילנא (עמ' שע"א), וספר דע מה שתשיב (שטרנבוך, עמ' 119)], ויש אומרים ג' שעות (שלמי תודה סוכות עמ' תתקל"ז). סוברני, שלכו"ע הדבר טרם נתרשש.

וכע"ז תראה בספר הרב מבריסק (ח"ג עמ' 511) בשם הגר"א: עת מלחמה – עקבתא

דמשיחא, ועת שלום – ימות המשיח. ולדעת הגרי"ז אורך ימות חבלי משיח הם ע' שנה, אשר כבר אנו נמצאים בתוכם, כמובא בספר עובדות והנהגות לבית בריסק (ח"ג עמ' לט). חזינן, שאנו הנמצאים בתקופת עת מלחמה, ולא היתה עדיין בתקופת הגר"א.

וכן בקודש חזיתיה, לבן דורו של הגר"א רבי משה דוד וואלי, בספרו ביאור חמש מגילות (קהלת פ"ג) וז"ל: עת מלחמה – רומז למלחמת גוג ומגוג, שהיא תהיה המלחמה האחרונה שבעולם, ואחריה יהיה שלום בארץ ולכל יושביה וכו'. ולכן סיים הענין ב"עת מלחמה ועת שלום", כמו שיהיה זה ממש באחרית הימים. עכ"ל. ומיהו גוג לדעתו? כותב הגמ"ד וואלי בספרו ממלכת כהנים (יחזקאל לח, א-ב) בא"ד וז"ל: גוג "נשיא ראש משך ותובל" שלבי אומר לי הוא הקיסר של מוקסוויא [לכאורה צ"ל מוסקוויא], וזהו ראש משך שהוא זנבו של הנחש המכשכש לצד צפון שהוא מקומו ממש. עכ"ל. ואף זאת, דומה בעיניי לאנא עני"א – כי טרם התהווה הדבר.

שבתי וראיתי בספר מאורי שערים, שאמר רבי אריה זאב גורביץ בשם מו"ח ר' אליהו לאפיאן, "שאמר בשם הגר"א על מש"כ קהלת פ"ג ל' עתים [צ"ל כ"ח. חיב"א] ולבסוף בא "עת מלחמה ועת שלום", כי כל אלו ה' [כ"ח] עתים הם יעברו על העולם, ולבסוף תהיה עת מלחמה זה תקופת גוג ומגוג, ואחריה עת שלום ביאת המשיח. עכ"ל. זה עולה בקנה אחד עם החית קנה והגר"א דלעיל, ולא כמו שהובא בשמו בלב אליהו.

אלא, שקיימת שיטה נוספת לגבי זמנה של מלחמת גוג ומגוג. דאיתא במדרשים (מדרש תהלים שוחר טוב קיח, י. ילקוט שמעוני זכריה יב סוף רמז תקע"ט) וכך הוא במלבי"ם (יחזקאל לח, ב. זכריה יב, ה. יואל ד, ט) שהמלחמה תהיה תהליך של שלוש מלחמות בכמה תקופות, "שלוש פעמים עתיד גוג ומגוג לעלות לירושלם" וכו'. ולפי זה, יתכן

להוצאת המת ולהכנסת כלה. ויש סמך לדבר שתמצא בקהלת עת ללדת ועת למות וגו' שהם בלמ"ד. ותמצא עת ספוד ועת רקוד בלא למ"ד, כלומר בעת ספוד דהיינו בהוצאת המת, ועת רקוד דהיינו כשמרקדים לפני הכלה, מבטלין הלמוד ע"ש שחסר משניהם למ"ד. עכ"ל.

שוב ראיתי שהובא בקובץ ישורון (חכ"ג עמ' קכד) מספר המאור הגדול (ליקוט ד"ת מהגר"א עמ' תקז הערה ח') בשם ספר בית נבונים, שהגר"א הביא מדרש פליאה: "מי שמתו מוטל לפניו פטור מק"ש, הה"ד עת ספוד ועת רקוד". וביאר שחסרון הלמ"ד, בא ללמדנו שבעת הכנסת כלה והוצאת המת מבטלין ת"ת.

וכ"כ בספר החיים לאחי מהר"ל (ח"ג פרנסה וכלכלה פ"א דף מח). וז"ל: זה מ"ש חז"ל שמבטלין ת"ת מפני הוצאת המת והכנסת כלה, וראיה לדבר מ"ש עת ספוד ועת רקוד, ולא עת לספוד עת לרקוד, אלא הלמ"ד חסר בשניהם, רמז לביטול הלימוד בב' הזמנים הללו. עכ"ל. ועי"ש מש"כ לבאר מדוע פטרוהו בעיתים הללו. הביאו בשו"ת יד אליהו מלובלין (ס"ס לט) שהועתק חלקית בפתחי תשובה (אבה"ע סי' סה סק"ג).

אין לנו אלא דברי מרן שליט"א (שער"י קדושים ה'תשע"א): "אני מאמין שהיום יבוא המשיח, אנו נלך בתום לב, ואם יתקיים דבריהם, אשריהם ואשרי חלקם".

מקטני תלמידך, המצפה לישועת השם כהרף עין, חיב"א מני"ו.

ישנם כאן במכתב הרבה פרטים, מי שירצה יעיין בדברים הללו, וירוה את צמאונו.

*

לכאורה, מהיכן נבע העניין הזה? מאיפה בא להם הרעיון הזה, שצריכים לחלק ששת אלפים שנה לעשרים ושמונה, ולדייק בכך אפילו על השעות והדקות ועל השניות?

שבתקופת הגר"א הייתה המלחמה הראשונה של גוג ומגוג מתוך אלו הג'.

ברם דא עקא, שבספר לב אליהו (ס"פ יתרו) הביא דברים מפורשים לגבי אותם ג' מלחמות, ומהם מוכח שהמלחמה הראשונה של גוג ומגוג לא הייתה בתקופת הגר"א. וז"ל: "אני שמעתי בלנדון מפי הקדוש ר' אלחנן וסרמן זצ"ל, שאמר בשם החפץ חיים זצוק"ל, שחז"ל אומרים [כדלעיל. חיב"א] שמלחמת גוג ומגוג יהיה שלש פעמים. ואז היה המלחמה העולמית הראשונה, ואמר החפץ חיים שהמלחמה הזאת – היתה מלחמת גוג ומגוג הראשונה, ובעוד עשרים וחמש שנה בערך – תהיה עוד מלחמה עולמית שניה, שהמלחמה הראשונה תהיה כאפס נגדה, ואח"כ תהיה מלחמת גוג ומגוג שלישית – עת צרה היא ליעקב, אבל ממנה יושע. עכ"ל.

*

מה שאמר מו"ר: שכל דברי הגר"א הם בחישוב ביאת המשיח בעיתה. כך כתב הרב מבריסק בהקשר לדברי הגר"א הללו, ראה בספר הרב מבריסק (ח"ג עמ' 511).

מה שהביא מו"ר מספר אמרי ישראל (סלומון, עמ' תי) שרבי אליהו לאפיאן דייק כן מלשון הפסוק, שעת מלחמה ועת שלום כתובים בלא למ"ד וכו' כיעו"ש. לכאורה, פירושו לא מבאר את חסרון הלמ"ד בשאר המקומות: עת ספוד ועת רקוד, עת כנוס אבנים.

לכאורה, אין בפירושו מענה לחסרון הלמ"ד שבשאר המקומות.

*

ומה שהביא מו"ר מספר שנות אליהו סוף ברכות, שהלמ"ד מרמז ללימוד התורה. כבר קדמהו הרוקח, כתב חסר למ"ד לימוד, כי מבטלין ת"ת להוצאת מת ולהכנסת כלה לחופה לכך חסירין למדיין. וכ"כ האבודרהם (ברכת אירוסין דפוס ירושלים עמ' שס) וז"ל: ואמרינן בפ"ק דמגילה, מבטלים ת"ת

חושבני, כי הדבר נבע מכך, שהכניסו כאן את עניין 'תקופות'. כתוב כ"ח 'עתים', ופתאום הביאו זאת – בס' אמרי ישראל – בסגנון 'תקופות'. המלה תקופות, מזכירה את ארבע תקופות השנה. תקופת תשרי, תקופת טבת, תקופת ניסן, תקופת תמוז. שם הדבר מחולק כך, תשעים ואחד יום בכל תקופה, ושבע שעות ומחצה כידוע, למשל כגון שכתב רש"י במסכת ברכות דף נ"ט ע"ב. כנראה מכך נולד ויצא להם בלבול.

ביאור דברי הר"ש מולכו בספרו חית קנה, לגבי 'עת לבקש, ועת לאבד'. 'עת לקרוע, ועת לתפור'. 'עת לחשות, ועת לדבר'. 'עת מלחמה, ועת שלום'.

הסתכלתי בספר חית קנה [דף כ"ט–ל"ד], של מהר"ר שלמה מולכו הנז"ל, וראיתי כי הוא כותב דברים חשובים מאד.

וזה לשונו שם, עתה הנני יושב פה ומתעכב בגליל הלז, לצפות עת וזמן אשר הבטיחני ה' לעשות עמי נפלאות כחפצו ורצונו, ויהי עמדי וישמרני כאשר עד כה עזרני, ממנו יבא עזרי להשלים כל אשר עלי לעשות, כי עוד חזון למועד, ועת לכל חפץ, עד שיגיד הקב"ה כ"ח מעשיו לעמו בודאי. כי בודאי בכ"ח נעשו מעשה ה' בכ"ח עתים.

עת ללדת, כשברא הקב"ה שמים וארץ, התעבר העולם וילד אדם הראשון, ויברכהו ה' ויניחהו בגן עדן לשמור מצותיו.

ועת למות, כאשר לא שמר את אשר צוהו, כי גורש מגן עדן, והערה נפשו למות.

עת לטעת, כאשר ידע את חוה אשתו וכו'. הוא מסביר את כל ה'עתים'.

רק שישנו שם [בדף ל"ב] משהו שאינו כ"כ מובן.

עת לבקש, חכמה. בזמן הלל הזקן ור' עקיבה, שביקשו מאת ה' למסור בידם שְׁרו של-תורה.

ועת לאבד, כי ירדו ישראל בגלות אדום, אז אבדה החכמה מביניהם. ולגמול מדה כנגד מדה, דכתיב 'והאבדתי חכמים מאדום'.

מה הפירוש, 'ביקשו למסור בידם שְׁרו של-תורה'? ומתי היה הדבר הזה?

נראה לי, דאפשר שישנה כאן טעות. וצריך לומר, 'למסור בידם סוּדָה של-תורה'. לא השר. אולי זהו אותו הדבר, השר יגלה את הסוד, יכול להיות.

בכל אופן, בזמנו בשיעור מוצש"ק האזינו התשפ"ה בשל"ו דיברנו על כך, והבאנו שם כי המקור לכך הוא בספר פרקי היכלות [פרק י"א] וז"ל, אמר רבי ישמעאל, כך אמר רבי עקיבא משום ר' אליעזר הגדול וכו' מִלְפּו של עולם וכל משרתיו ונוזקק להם, וגילה להם סודה של-תורה היאך יעשוהו, והיאך ישתמשו בו וכו'.

מוזכר שם – לכל הפחות – רבי עקיבא. הוא הוסיף כאן גם את הלל הזקן, אולי היה לו מקור אחר נוסף. עכ"פ זהו אותו הרעיון.

*

ישנו עוד דבר מפליא שהוא כותב, זהו דבר מאד מעניין, לגבי 'עת לקרוע, ועת לתפור'.

כידוע, יש לנו את תרגום אונקלוס, ויש גם תרגום ירושלמי, ותרגום המיוחס ליונתן, ויש את תרגום יונתן על הנביאים. ומלבד אלו, ישנו גם תפסיר של רבי סעדיה גאון, בלשון ערבי. והנה לפי דבריו של מהר"ש מולכו, התפסיר רמוז בפסוק. הפלא ופלא. זהו חידוש, שלא ידעתי אותו. הדבר העלה אצלי את החשיבות, של תפסיר רס"ג.

האמת היא, שלא רק רס"ג עשה תפסיר. גם רבי שמואל בן חפני גאון, עשה תרגום של-תורה לערבית. וגם בארץ תימן היה חכם מפורסם, שמו מה"ר סעדיה טויל, שהוא ג"כ עשה עשה תפסיר.

בכל אופן, תשמעו מה כתב בספר חית קנה.

עת לקרוע, אותם שעשו שמד, קרעו התורה והעתיקוה לכמה לשונות, והוציאוה למינות. ועל זה נאמר, 'אל תראוני שאני שחרחרת, ששזפתני השמש. בני אמי נחרו בי וגו'.

ועת לתפור, כד איתגייר אונקלוס, וכמה גרים אחרים, ותירגמו את התורה, ועשו תפירה

לנו משיח דוד, ודבר שלום לגוים, ומשלו מים עד ים, ויתעורר עלינו עת רצון, ויתמו העתים אשר תחת הירח אשר להם השתנות, עתים לטובה ועתים לרעה כימי הלבנה, וזהו שאמר זרב שלום עד בלי ירח ויִרְדּוּ מִים עד ים וגו'.

ובהשלים כל אלה העתים שבהם רמוזים מעשה האל, יירשו בית יעקב את מורשיהם. ועל זה נאמר, 'כ"ח מעשיו הגיד לעמו, לתת להם נחלת גוים'.

ועתה אנחנו בעת האהבה, אשר יקיים בנו ה' 'אהבת עולם אהבתיך, על כן משכתיך חסד'. כנראה הוא מדבר על הדור שלו. זהו ז'עתי'. שכך נראה ממ"ש לפני כן, עת לאהוב, ישראל, כשיפקוד אותם ה' בגלות, כדאמר אהבתי אתכם אמר י"י וגו'.

בכל אופן, היוצא מכל האמור לעיל, שאין לבנות על כך שכביכול ישנו כאן איזה זמן מדויק, ושהעתים הללו הם כך וכך. כי מדובר על דברים אשר אינם מוגדרים לזמנים מסויימים, ובודאי לא מדוייקים, רק שישנם זמנים כאלה בעולם. זהו מה ששלמה המלך ע"ה אמר. ממילא, אין מה לדקדק בכל פרטי העניינים הללו.

לישועתך קויתי י"י. אם יתמהמה חַפָּה לו [חבקוק ב', ג'] בכל יום שיבוא, אכי"ר.

לקריעות שעשו רשעים. ועל זה נאמר, 'שחורה אני ונאווה, בנות ירושלם. כאהלי קדר'. ר"ל 'ונאווה' – ויפה, עם התרגום שנעשה בלשון קדר, המשמעות והפירוש, לבן ובהיר כיריעות שלמה.

שמעתם? 'כאהלי קדר' היינו, על התרגום שעשו בלשון קדר. הרי קדר הוא אחד מבני ישמעאל. כפי שנאמר, וְאַלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל, בְּשֵׁמֹתָם לְתוֹלְדֹתָם. בְּכֹר יִשְׁמָעֵאל נָבִית, וְקָדֶר וְאַדְבָּאֵל וּמִבְשֶׁם [בראשית כ"ה, י"ג]. קדר הוא העיקר של בני ישמעאל. 'הנביא' המשוגע שלהם, מתייחס לקדר. א"כ הוא אומר, כי כאן נרמז, במלים 'כאהלי קדר', כי התרגום הזה הוא יפה.

הפלא ופלא. ישנו לכך רמז במקרא. כמה הדבר חשוב.

*

ולנ"ד, הנה לפי דבריו שם ג"כ רואים, שאין העתים שווים זה לזה. ולא עוד אלא שלגבי 'עת לחשות, ועת לדבר', מתבאר כי אין חובה שיהיה לכך זמן מסויים בהיסטוריה, או בדורות האלה והאלה. אלא לפעמים הדבר יכול להיות כללי.

שֶׁפֶן הוא כותב שם בזה"ל, עת לחשות, בזמנא דרוגזא בעלמא. כדאמר 'חבי כמעט רגע, עד יעבר זעם'.

ועת לדבר, כד איתער בעלמא עת רצון. שאז נפתחו שערי רחמים, ויש לאדם לדבר ולשאול צרכיו, וה' ימלא שאלותיו.

נמצא לכאורה, שהדבר אינו קשור לדור מסויים.

*

עכ"פ בסוף, לגבי העניין שדיברו עליו 'עת מלחמה, ועת שלום', שם הוא מסביר בזה"ל, עת מלחמה, כד יֵאָסְפוּ כָּל הָעַמִּים לָאָרֶץ הַצִּבִּי. כדכתיב [זכריה י"ד, ב'] 'ואספתי את כל הגוים אל ירושלם למלחמה'. זאת מלחמת גוג ומגוג.

ועת שלום, כשיצא ה' ונלחם בגוים והוכיח לעמים רבים, וכתתו חרבותם לאתים, ויגלה

הודעה חשובה!

שיעור זה הוקלד עפ"י שמיעה בעיקר, נערך והֶגָה לפי הבנת העורך.

לאור האמור, בכל ספק או שאלה המתעוררת למעיין בשיעור זה, יש לו לברר היטב את הדבר להלכה ולמעשה אצל מרן שליט"א.

הערות ותיקונים יתקבלו ברצון.

פרטים בטלפון: 050-4140741